

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

Lenka Vejnarová

**VÝVOJ VZTAHŮ ČESKÉHO A NĚMECKÉHO
OBYVATELSTVA V POLITICKÉM OKRESU VRCHLABÍ
V LETECH 1918–1938**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Karel Podolský

Obor: Historie

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. 4. 2014

Lenka Vejnarová

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Ondřeji Vašatovi z trutnovského muzea, který mi poskytl mnoho cenných rad vztahujících se k problematice česko-německého soužití ve sledovaném regionu a také pracovníkům Státního okresního archivu v Trutnově, kteří mi ochotně pomáhali a radili v záležitosti jednotlivých archivních fondů.

Obsah

Úvod	4
Literatura a prameny	7
1 Charakteristika politického okresu Vrchlabí	11
2 Vznik Československa a provincie Deutschböhmen	15
3 Události 4. března 1919	19
4 Dvacátá léta a rozvoj českého menšinového života.....	24
4.1 Národní jednota severočeská	25
4.2 České menšinové školství.....	26
4.3 Menšinové sokolské jednoty	38
5 Hospodářská krize a její vliv na česko-německé soužití.....	45
6 Česko-německé vztahy ve třicátých letech	49
6.1 Slavnosti pořádané českým a německým obyvatelstvem.....	49
6.2 Konflikty českého a německého obyvatelstva.....	54
6.3 Parlamentní volby v roce 1935	57
6.4 Rozmach henleinovského hnutí a rok 1938.....	60
Závěr.....	70
Seznam pramenů a literatury	73
Resumé	77
Přílohy	79

Úvod

Problematika meziválečných česko-německých vztahů na Vrchlabsku se neřadí k příliš probádaným tématům. Z národnostního hlediska nicméně nabízí prvorepubliková éra mnoho zajímavých otázek, které by měly být zodpovězeny. Po staletí se formující soužití Čechů a Němců bylo po roce 1918 vystaveno nové realitě, se kterou souviselo velké množství změn. Cílem práce je postihnout vývoj, kterým česko-německé vztahy ve sledovaném dvacetiletí prošly. Za tímto účelem budou řešeny otázky, které jsou pro vykreslení meziválečné národnostní situace stěžejní. Jaký byl vztah Němců k nově vzniklému státu? Jakým způsobem k sobě Češi a Němci hledali cestu? Žily obě národnosti jako dvě oddělené skupiny, nebo spolu navazovaly kontakty? Kdy se situace z hlediska česko-německého soužití jevila nejkldnější a kdy naopak nejvyhrocenější? Není převládající názor o nemožnosti koexistence Čechů a Němců jen konstruktem dnešní doby?

V centru zájmu stojí politický okres Vrchlabí. Výzkum jednotlivých problematik je postaven zejména na komparaci vývoje ve dvou největších okresních městech a zároveň sídlech soudních okresů - ve Vrchlabí a v Hostinném. Ostatním obcím je pozornost věnována především v části vztahující se ke každodennímu životu, kam lze zařadit problematiku rozvoje české menšiny či konflikty mezi Čechy a Němci. Je třeba říci, že vrchlabský politický okres zahrnoval i obce zcela německé či s více než 95% podílem německého obyvatelstva. Důsledkem malé početnosti české komunity bylo, že Němci nemuseli čelit české emancipaci typické pro oblasti s vyšším podílem českého obyvatelstva. Němci si zde po celé období první republiky udrželi dominantní pozici a konflikty národnostního charakteru zde byly minimální. Z uvedených důvodů je těmto obcím pozornost věnována pouze okrajově.

Ústředním tématem první kapitoly je otázka německých separatistických snah, které byly bezprostřední reakcí na vznik Československa. Sledována je především míra odporu, který provázel odmítnutí začlenit se do nového státu. V rámci kapitoly jsou porovnány události ve Vrchlabí a v Hostinném a zároveň řešena otázka, zda se situace ve sledovaném regionu lišila od vývoje v jiných městech národnostně smíšeného pohraničí. Následující kapitola se zaměřuje na události 4. března roku 1919. Tento den proběhly ve všech větších pohraničních městech německé demonstrace, které v některých z nich nabyly dramatické podoby a měly za následek oběti na životech. Popsaný vývoj událostí nastal i v Hostinném. Práce se pokusí odpovědět na otázku, proč zde k vyhocení situace došlo a jaký vliv měl 4. březen na následující léta česko-německého soužití v obci.

Za zásadní aspekt vývoje ve dvacátých letech ve vrchlabském politickém okrese lze považovat emancipaci tamní české menšiny. Z hlediska této problematiky se práce zabývá zejména českým menšinovým školstvím, Sokolem a méně také Národní jednotou severočeskou. V rámci této kapitoly je hledána především odpověď na to, jak se se vznikem českých spolků a organizací vyrovnávalo německé obyvatelstvo, konkrétně zda se jednalo o citlivou otázku či zda probíhal rozvoj českých aktivit bez problémů, které by Němci způsobovali kladením různých překážek. Ze zmíněných oblastí je nejvíce prostoru dáno menšinovému školství, neboť z hlediska národnostního představovalo nejožehavější otázku. V rámci výkladu o školách se práce zaměřuje, podobně jako v případě sokolských jednot, na okolnosti jejich vzniku a počátečního vývoje, přesněji řečeno na tu skutečnost, jak se instituce začlenila do života převážně německé obce. Problematika menšinového školství na Vrchlabsku¹ je obsáhlá a cílem práce není postihnout ji jako celek. Zkoumání jsou podrobeny zejména ty školy, jejichž vznik byl provázen národnostními konflikty.

---

¹ Pojmem Vrchlabsko, který je v práci často používán, je myšlen celý vrchlabský politický okres.

Jako určitý předěl práce lze chápat kapitolu o hospodářské krizi, jež stála na počátku vyhrocení česko-německého soužití v regionu. Jaký měla krize ve sledovaném okresu průběh? Jak vypadala opatření přijímaná za účelem zlepšení situace? Do jaké míry mohla krize ovlivnit soužití obou národností? Především na tyto otázky je v kapitole hledána odpověď.

Z hlediska vývoje česko-německého soužití ve třicátých letech je sledováno rostoucí národnostní napětí, které toto období provázelo. Charakter soužití Čechů a Němců je demonstrován na základě podoby každodenního života obyvatel okresu. Do této oblasti spadá především slavení různých výročí, včetně svátku 28. října, a také drobné spory českých a německých obyvatel. Na první pohled se může tato problematika jevit jako nepodstatná. Jedná se nicméně o velmi zajímavou otázku, která má v souvislosti s odhalováním podoby národnostního soužití velkou vypovídací hodnotu. Tato kapitola tvoří, i z důvodu absence zpracování tématu v regionální literatuře, důležitou součást práce.

Druhá polovina třicátých let je na Vrchlabsku spojena s rozvojem henleinovského hnutí, na jehož počátku stály volby v roce 1935. V rámci této otázky se práce zabývá tím, jak rostl počet příznivců Sudetoněmecké strany, co bylo učiněno za účelem její podpory a zda naopak existovaly skupiny, které se jejímu rozmachu snažily vzdorovat. Poslední kapitola věnovaná roku 1938 vykresluje dobu již zcela vyhroceného soužití.

V možnostech této studie není postihnout komplexního vývoje. Smyslem je především nastínění dané problematiky a zjištění, kam by se výzkum dosud ne příliš probádaného tématu česko-německých meziválečných vztahů ve vrchlabském okresu mohl ubírat.

Literatura a prameny

Literatura vztahující se k tématu česko-německého soužití na Vrchlabsku není příliš obsáhlá. Historici zabývající se touto problematikou se v minulosti zaměřovali jen na některé dílčí problémy. Souhrnná práce, která by postihovala problém jako celek, zde neexistuje. Obecně lze říci, že pozornost je věnována zejména osudům české menšiny v regionu. Touto otázkou se aktuálně nejintenzivněji zabývá historik trutnovského muzea Ondřej Vašata. O jeho články publikované v časopisu *Krkonoše – Jizerské hory* či ve sborníku muzea v Trutnově se tato studie opírá zejména v kapitole o menšinových školách. Z prací současných historiků byly využity také články Tomáše Anděla zabývající se sokolskou jednotou v Hostinném. Při zpracování kapitoly o hospodářské a národnostní charakteristice okresu bylo čerpáno z publikací staršího data. Jedná se především o dílo Josefa Laubeho *Naše Podkrkonoší*², ve kterém lze najít údaje o vývoji počtu českého a německého obyvatelstva v regionu. Prací podobného charakteru, která poskytuje informace o prvním desetiletí meziválečného období, je kniha Karla Kyovského *Vrchlabsko*.³ Autor v ní podává přehled o jednotlivých obcích vrchlabského politického okresu zahrnující informace o průmyslových podnicích, školách či spolcích. K významným regionálním historikům, jehož práce byly také využity, se řadí Jaroslav Metelka. O prvorepublikových dějinách severovýchodních Čech napsal několik děl. Stěžejní je především práce *Henleinovci a demokraté*.⁴ Metelkova díla jsou vzhledem k době, ve které vycházela, ideologicky zabarvená a značná pozornost je v nich věnována osudům komunistické strany. Z hlediska faktografického se nicméně jedná o kvalitní práce, které vznikly na základě studia velkého množství archivních pramenů.

---

² LAUBE, Josef: *Naše Podkrkonoší*. Praha 1938.

³ KYOVSKÝ, Karel: *Vrchlabsko. Stručný vlastivědný nástin soudních okresů Vrchlabí a Hostinné*. Mostek 1929.

⁴ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté. Boj proti fašismu a za obranu republiky v pohraničí severovýchodních Čech 1935–1938* (dále jen *Henleinovci a demokraté*). Trutnov 1970.

Většina zmíněných děl se zabývá především osudy českého obyvatelstva. Německé obyvatelstvo regionu stojí stranou zájmů historiků a je k němu přístupováno s určitým despektem. Studie, které by se věnovaly německému životu, ať z pohledu politického či kulturního zde chybí. I z těchto důvodů bude hlavním cílem práce zachování maximální míry objektivity a poskytnutí prostoru jak české, tak německé straně.

Obecná literatura zabývající se česko-německými vztahy v období první republiky je relativně pestrá. Za stěžejní práci lze označit knihu Václava Kurala *Konflikt místo společenství?*⁵, která podává detailní analýzu sledované problematiky na úrovni nejvyšší československé politiky. Pro zasazení jednotlivých aspektů česko-německých vztahů do celkového vývoje meziválečného Československa lze využít obsáhlé třísvazkové dílo Zdeňka Kárníka *České země v éře první republiky*, ve kterém je navíc značná pozornost věnována i samotné národnostní otázce.⁶ Pro kapitolu o rozvoji českého menšinového života, který je důležitou součástí práce, bylo využito poznatků ze sborníku *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*⁷, jehož součástí jsou i studie o českém menšinovém školství, sokolských jednotách a odborech Národní jednoty severočeské v národnostně smíšených oblastech. Obecný vývoj těchto spolků a institucí posloužil jako prostředek pro srovnání se situací ve sledovaném okrese. Z prací německých historiků bylo využito zejména děl Ferdinanda Seibta a Johanna Wolfganga Brügl.⁸

---

⁵ KURAL, Václav: *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918–1938)*. Praha 1993.

⁶ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938)*. Díl první. *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha 2010 (dále jen *České země 1918–1929*); KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938)*. Díl druhý. *Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930–1935)*. Praha 2002 (dále jen *České země 1930–1935*); KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938)*. Díl třetí. *O přežití a o život (1936–1938)*. Praha 2003 (dále jen *České země 1936–1938*).

⁷ *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky* (dále jen *České národní aktivity*). Olomouc 2003.

⁸ SEIBT, Ferdinand: *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha 1993; BRÜGEL, Johann Wolfgang: *Češi a Němci 1918–1938*. Praha 2006.

Prameny, na jejichž základě práce vznikala, jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Trutnově. Jako základní zdroj informací byly využity německé obecní kroniky měst Vrchlabí a Hostinné, jež jsou digitalizované a badatelům přístupné na internetu.

Vrchlabská kronika se dochovala pouze pro léta 1933–1937. Ačkoli popisuje relativně krátký časový úsek, je díky podrobnému popisu jednotlivých let užitečným zdrojem informací o dění a náladě v obci. Kroniky Hostinného z prvorepublikového období se dochovaly kompletní. První popisuje roky 1918–1927, druhá 1928–1938. Ve srovnání s vrchlabskou má hostinnská kronika výraznější protičeské vyznění. Nedostatkem obou kronik je absence popisu roku 1938 (od roku 1938 byly zavedeny nové kroniky, které se nedochovaly).

Důležitým a obsáhlým pramenem pro problematiku česko-německého soužití v regionu jsou kroniky českých menšinových škol. Ty byly využity pro kapitolu o menšinovém školství a také jako zdroj doplňkových informací o všeobecném životě v obci, který je v nich zpravidla popsán, neboť kroniky českému obyvatelstvu do jisté míry suplovaly kroniky obecní. V rámci vývoje české menšiny je pozornost věnována také sokolské otázce. Toto téma je zpracováno na základě sokolských kronik, které jsou v soukromém držení. Ačkoli nejsou příliš podrobné, obsahují relativně velké množství informací vztahujících se k počátkům Sokola a umožňují tak odpovědět na otázku, jak se Sokol začlenil do života jednotlivých národnostně smíšených obcí. Nedostatečná pramenná základna byla překážkou u české menšiny v Hostinném. Informace byly proto čerpány z obecních kronik, dobového tisku a doplněny poznatky z literatury.

Významným zdrojem pro výzkum byl fond Okresní úřad Vrchlabí. Odtud byly získány informace o výsledcích voleb či o rozvoji henleinovského hnutí v okresu. Při zpracování tématu konfliktů českých a německých obyvatel byl nevýhodou nedostatek přístupných pramenů. Obsáhlé materiály okresních soudů Vrchlabí a Hostinné nejsou dosud zpracovány. Prameny vztahující se k působnosti četnických stanic jsou torzovité a většinou

nepodávají o česko-německých sporech žádné informace. Z důvodu těchto nedostatků je i zde využito materiálů Okresního úřadu Vrchlabí. I když nejsou příliš obsáhlé, umožňují problematiku alespoň nastínit.

K vykreslení česko-německého soužití posloužil také dobový tisk. Z německého prostředí to byly trutnovské noviny Trautenauer Tagblatt. Z českých periodik časopis Naše menšina vycházející v Malých Svatoňovicích (v letech 1939–1938 pod názvem Naše hranice) a zabývající se životem české menšiny v severovýchodních Čechách, dále Horské prameny, vlastivědný sborník vydávaný od roku 1937 ve Vrchlabí. Z hlediska faktografického jsou zmíněná periodika spolehlivým zdrojem. Nevýhodou je jejich velká tendenčnost. Jak u německého, tak u českého tisku je patrné, že články byly psány v tom duchu, aby podpořily zájmy české či německé strany a naopak pošpinily stranu druhou. Podobně jako u obecních kronik ani v tisku nelze najít mnoho informací k roku 1938, neboť některá čísla z tohoto roku u využitých periodik chybí. Události roku 1938 v krkonošském regionu jsou nicméně relativně obsáhle zpracovány v literatuře. Poslední kapitola zabývající se zmíněným rokem byla zpracována především na jejím základě.

1 Charakteristika politického okresu Vrchlabí

Politický okres Vrchlabí byl v meziválečném období tvořen dvěma soudními okresy Vrchlabí a Hostinné. Vrchlabí bylo největším městem okresu a zároveň přirozeným centrem tohoto krkonošského pohraničního regionu. Do politického okresu spadalo celkem 34 obcí, z nichž 18 náleželo k soudnímu okresu Vrchlabí. Jednalo se o obce Bedřichov, Špindlerův Mlýn, Krausovy Boudy, Volský Důl, Herlíkovice, Pommendorf (dnes Strážné), Dolní Dvůr, Černý Důl, Horní Lánov, Prostřední Lánov, Dolní Lánov, Čistá, Fořt, Hořejší Vrchlabí, Vrchlabí, Harta, Kunčice nad Labem a Dolní Branná. Hostinný soudní okres zahrnoval Klášterskou Lhotu, Prosečné, Heřmanovy Sejfy (dnes Rudník), Bolkov, Javorník, Čermnou, Arnultovice, Chotěvice, Hostinné, Horní Olešnici, Dolní Olešnici, Borovničku, Debrné, Mostek–Souvrat', Horní Brusnici a Dolní Brusnici.⁹ Západním sousedem okresu byly politické okresy Jilemnice, Nová Paka a Hořice. Na východě přiléhaly ke sledovanému regionu politické okresy Dvůr Králové nad Labem a Trutnov.¹⁰

Vrchlabský politický okres měl převážně průmyslový charakter. Podobně jako v jiných podhorských regionech měl i zde dominantní postavení průmysl textilní. Jednalo se o přádelny lnu (Dolní Lánov, Hořejší Vrchlabí, Hostinné), tkalcovny lnu (Heřmanovy Sejfy, Vrchlabí), přádelny bavlny (Harta, Hostinné, Chotěvice, Mostek, Vrchlabí) či tkalcovny bavlny (Borovnička, Černý Důl, Dolní Branná, Dolní Brusnice, Dolní Dvůr, Harta, Horní Brusnice, Hostinné, Kunčice nad Labem, Mostek, Prostřední Lánov a Vrchlabí). V okresu byly zastoupeny i tkalcovny kapesníků (Dolní Branná, Vrchlabí) či továrny zabývající se zpracováním hedvábí (Hostinné, Heřmanovy Sejfy). Celkem bylo v textilním průmyslu zaměstnáno asi 20 % všech obyvatel okresu.¹¹ Druhá nejpočetnější skupina obyvatel se

---

⁹ LAUBE, Josef: *c. d.*, s. 53.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ KYOVSKÝ, Karel: *c. d.*, s. 12.

zabývala zemědělstvím a chovem dobytka. Mezi méně zastoupené zdroje obživy patřilo zpracování dřeva či kovů. Jelikož se již v období první republiky jednalo o turisticky atraktivní region, část příjmů plynula zdejšímu obyvatelstvu i z cestovního ruchu.¹²

Nejvýznamnějšími průmyslovými centry byla sídla obou soudních okresů. Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že Vrchlabí bylo z hlediska zastoupených oborů městem s textilním charakterem. V období první republiky nicméně došlo i k rozvoji oborů netextilních. Řadila se k nim zejména Peterova firma na výrobu karoserií či podnik Arnolda Löwita vyrábějící kabely a jiné elektrické vodiče.¹³ V Hostinném byl kromě textilního průmyslu dominantní i průmysl papírenský reprezentovaný dvěma velkými podniky Elbemühl a Eichmann a spol.¹⁴

Z národnostního hlediska byl vrchlabský politický okres regionem, ve kterém žilo převážně německé obyvatelstvo. Tato charakteristika platí pro období před první světovou válkou, léta po vzniku republiky i pro poslední rok sledovaného období. Ačkoli se počet Čechů v okrese v průběhu první republiky zvyšoval, nepřesáhl nikdy hranici deseti procent.¹⁵ Situace v jednotlivých obcích se z národnostního hlediska velmi lišila. Ve většině z nich byl počet Čechů v letech 1918–1938 tak nízký, že do jejich života výrazněji nezasáhli a nedocházelo zde tudíž ke konfliktům pramenícím z emancipace tamní české menšiny. Do druhé skupiny lze zařadit obce, které měly větší podíl českého obyvatelstva, což způsobovalo i více konfliktů mezi oběma národnostmi. Národnostní poměry v okrese lze nejlépe přiblížit prostřednictvím výsledků sčítání lidu z první poloviny 20. století.

Situaci před rokem 1918 charakterizují výsledky sčítání z roku 1910. Při využití těchto údajů je nutné brát v potaz okolnosti, za kterých sčítání probíhalo. V tomto roce se nezjišťovala mateřská, nýbrž obcovací řeč obyvatelstva. V praxi to znamenalo, že lidé měli

---

¹² KYOVSKÝ, Karel: *c. d.*, s. 11.

¹³ LOUDA, Jiří – ZÁZVORKOVÁ, Blanka: *Vrchlabí*. Praha 2006, s. 40.

¹⁴ KYOVSKÝ, Karel: *c. d.*, s. 21.

¹⁵ LAUBE, Josef: *c. d.*, s. 52.

uvést řeč, kterou běžně hovořili. Někteří Češi žijící v převážně německém prostředí tak uváděli němčinu. Výsledky sčítání nejsou z tohoto důvodu stoprocentně spolehlivým zdrojem vypovídajícím o počtech Čechů žijících v jednotlivých obcích.¹⁶

V politickém okrese Vrchlabí bylo roku 1910 sčítáním zjištěno, že podíl zde žijících Čechů byl 3,5 %.¹⁷ V soudním okrese Vrchlabí to bylo 4,7 %, v hostinnském okrese pak tvořili Češi pouze 2 % všech obyvatel.¹⁸ Po roce 1918 se počet v tomto regionu žijících Čechů zvýšil. Dle výsledků sčítání lidu z roku 1921 tvořila česká menšina v celém politickém okrese 8,5 % obyvatelstva.¹⁹ V obcích spadajících do vrchlabského okresu to bylo 9,7 %. V okrese Hostinné se počet Čechů zvýšil na 7 %.²⁰ Ze srovnání dvou zmíněných sčítání lidu je patrný nárůst českého obyvatelstva, který byl ovšem způsoben i tím, že v roce 1921 se již zjišťovala řeč mateřská. Posun ve prospěch Čechů tak nebyl způsoben pouze jejich „fyzickým“ příchodem do pohraničí, ale i tím, že se k české národnosti přihlásili až při tomto sčítání. Největší procento Čechů ve vrchlabském soudním okrese žilo v Bedřichově (21,7 %), Vrchlabí (18,7 %), Dolní Branné (16,9 %) a Hartě (16,6 %). V ostatních 14 obcích nepřesahoval podíl zde žijících Čechů patnáct procent. Méně než dvou procent dosáhly obce Čistá, Dolní Dvůr, Dolní, Prostřední a Horní Lánov, Pommendorf a Volský Důl. V hostinnském okrese překonala patnáctiprocentní hranici pouze Horní Olešnice (17,9 %). Obcí s druhým nejvyšším podílem Čechů byla Dolní Brusnice (13,9 %), po ní následovala Dolní Olešnice (13 %). Přes deset procent Čechů žilo i v sídle okresu Hostinném (10,5 %). Okres se od vrchlabského lišil i tím, že zde existovaly obce, v nichž nežili žádní Češi. Konkrétně se jednalo o Bolkov a Čermnou.²¹

---

¹⁶ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1918–1929*, s. 85.

¹⁷ LAUBE, Josef: *c. d.*, s. 44.

¹⁸ Tamtéž, s. 45–46.

¹⁹ Tamtéž, s. 44.

²⁰ Tamtéž, s. 45–46.

²¹ KYOVSKÝ, Karel: *c. d.*, s. 16–24.

Třetí sčítání lidu, na jehož základě lze sledovat vývoj počtu obyvatelstva, proběhlo roku 1930. Posun ve prospěch české menšiny nebyl již tak výrazný. Ve vrchlabském okrese lze dokonce sledovat opačnou tendenci než v předcházejícím období, a to mírný úbytek zde žijících Čechů. Hodnota se snížila z 9,7 % na 9,4 %. Ve druhém soudním okrese naopak nadále docházelo k nárůstu počtu příslušníků české národnosti. Ze 7 % se podíl českého obyvatelstva zvýšil na 8,5 %.²² Jedinou obcí politického okresu, ve které byl zjištěn podíl Čechů přesahující dvacet procent, byla Dolní Branná (22,2 %), po ní následoval Bedřichov, ve kterém se oproti minulému sčítání hodnota snížila v český neprospěch (18,9 %). Třetí místo zaujímala obec Horní Olešnice (18,3 %), následovaly Kunčice nad Labem (18,8 %) a Vrchlabí (17,5 %), Poslední z obcí politického okresu, ve které přesahoval počet Čechů hranici patnácti procent, byla Harta (15,5 %).²³

Většina obyvatel, asi 93 %, se hlásila ke katolickému vyznání. Pouze 4,5 % obyvatelstva tvořili evangelíci. Ti žili zejména v obcích Vrchlabí, Hostinné, Heřmanovy Sejfy a Lánov.²⁴

---

²² LAUBE, Josef: *c. d.*, s. 52.

²³ Tamtéž.

²⁴ KYOVSKÝ, Karel: *c. d.*, s. 11.

2 Vznik Československa a provincie Deutschböhmen

Vyhlášení Československé republiky bylo jedním z důležitých mezníků česko-německých vztahů. Pro německé obyvatelstvo českých zemí znamenalo zásadní změnu jejich dosavadního postavení. Němci měli problém s přijetím skutečnosti, že se v nově vzniklém státě stali menšinou. Nastalá situace logicky vedla k jejich sjednocení a boji za společný zájem. Právě v této době se začíná více používat pojem „sudetský“ pro označení všech Němců v republice.²⁵

Problém byl již v samotné podstatě nového státu, který vznikl na národním principu. Základem republiky byl takzvaný československý národ. Na základě tohoto pojetí nebyli Němci v Československu považováni za samostatný národ.²⁶ Daná skutečnost byla pro německé obyvatelstvo nepřijatelná. Bezprostředně po vzniku republiky tato společným cílem nově sjednocená skupina odmítla být součástí státu. Jako reakci na nastalé poměry vyhlásili Němci v pohraničí čtyři provincie. Jednalo se o provincie Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren.²⁷ Největší provincií, do které spadal i politický okres Vrchlabí, byla Deutschböhmen zahrnující území od Chebu až po Orlické hory se sídlem v Liberci.²⁸ Vyhlášením provincií se Němci prohlásili za autonomní národ v rámci Československa. Cílem, který tímto postupem sledovali, bylo připojení k Německému Rakousku.²⁹

Pokus o německý puč, jak bývají tyto separatistické tendence označovány, byl ovšem jen krátkou epizodou v rámci česko-německého soužití. Se souhlasem dohodových mocností bylo v průběhu listopadu zahájeno obsazování pohraničí. Kvůli nedostatku českých vojáků

---

²⁵ Do té doby se Němci označovali jednoduše jako čeští, moravští či slezští. BENEŠ, Zdeněk – KURAL, Václav: *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*. Praha 2002, s. 93.

²⁶ KURAL, Václav: *c. d.*, s. 23.

²⁷ Tamtéž, s. 15.

²⁸ SCHELLE, Karel: *Vznik Československé republiky 1918*. Ostrava 2008, s. 81.

²⁹ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1918–1929*, s. 37–38.

pomáhali při této akci i vojáci Dohody a ve většině případu i členové Sokola. Obsazování jednotlivých oblastí mělo většinou podobný průběh. Ve chvíli, kdy se Němci dozvěděli o blížícím se vojsku, zpravidla kapitulovali. Českoslovenští vojáci poté vstoupili do centra dané obce a za pomoci českého menšinového národního výboru obsadili tamní okresní úřad a radnici. Následovalo zřízení správní komise a případně i výměna okresního hejtmana. Na většině území se obsazování obešlo bez německého odporu.³⁰

Celá oblast Krkonoš, včetně vrchlabského okresu, byla součástí provincie Deutschböhmen. Obsazování území československým vojskem zde probíhalo od 7. do 15. prosince. Vrchlabsko bylo v tomto regionu obsazeno jako první. V obou jeho soudních okresech vznikly již v průběhu listopadu německé národní výbory³¹, kromě toho se zde zformoval Volkswehr, lidová domobrana, která měla bránit českému obsazování provincií a k jejímuž zakládání vyzývala sama vláda Deutschböhmen.³² Obsazení obou center soudních okresů mělo podobný průběh a i zde se likvidace německého puče obešla bez většího odporu ze strany německého obyvatelstva.

Ve Vrchlabí složili němečtí představitelé města slib nejdříve pražskému Národnímu výboru. Poté co došlo ke vzniku vlády Deutschböhmen, slíbili poslušnost jejím představitelům v Liberci. Konkrétně se jednalo o okresního hejtmana, přednostu stanice, pošty, okresního soudu a berního úřadu. Učinili tak i přes varování českého menšinového národního výboru.³³ Nestabilní postavení provincie i existenční nejistota nicméně posléze vedly německé představitele města k tomu, aby se na český výbor obrátili a sami žádali obsazení regionu československými vojáky.³⁴

---

³⁰ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1918–1929*, s. 42.

³¹ Jednalo se o orgány, které vznikly v jednotlivých městech republiky a jejichž činnost spočívala v dočasném převzetí státní správy. Ve smíšených oblastech vznikaly vedle českých výborů reprezentujících pouze českou menšinu i národní výbory německé. SCHELLE, Karel: *c. d.*, s. 55–56.

³² METELKA, Jaroslav: *Osvobození a vznik KSČ na trutnovském okrese. 1917–1921* (dále jen *Osvobození a vznik KSČ*). Trutnov 1967, s. 38.

³³ Státní okresní archiv Trutnov (dále jen SOkA Trutnov), fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 29.

³⁴ METELKA, Jaroslav: *Osvobození a vznik KSČ*, s. 39.

O provedení vojenského zásahu spojeného s odzbrojením německého Bürgerwehru³⁵ usiloval zejména předseda českého národního výboru Robert Turka.³⁶ Právě jemu bylo přislíbena vyslání československého střeleckého pluku z Jičína. Z toho důvodu se Turka do Jičína vydal, aby dohodl podmínky zásahu. Ve městě mezitím probíhaly přípravy na příchod vojska, které mělo přijet 7. prosince.³⁷ Při obsazování Vrchlabí měli vojákům pomáhat, podobně jako jinde v pohraničí, členové Sokola. V tomto případě sokolská jednota z nedaleké české obce Horní Branné.³⁸ Sokolové byli nakonec skutečně hlavní oporou vojska, které přijelo do Vrchlabí z již osvobozených Kunčic a město začalo obsazovat směrem od nádraží do centra. Na železniční stanici odzbrojili bez problémů členy Bürgerwehru. Část vojáků zůstala na obsazeném nádraží, zbytek postupoval do centra města a zároveň odzbrojoval další skupiny.³⁹ Z opačného konce města mezitím podobnou činnost vykonával druhý oddíl vojska, který přišel do Vrchlabí z Horní Branné, kam rovněž přijel vlakem.⁴⁰

Po převzetí kontroly nad celým městem se představitelé českého národního výboru vydali na okresní hejtmanství, kde zbavili funkce německého okresního hejtmana Jellinka a sami se ujali úřadu.⁴¹ Následující den, 8. prosince, pokračovalo „počešťování“ jednotlivých vrchlabských úřadů. Čechy byl obsazen okresní soud, železniční stanice, poštovní či berní úřad. Jednotlivých funkcí se ujali lidé pocházející především z blízkých českých obcí. Po uskutečnění těchto změn následovalo ještě rozpuštění německého obecního zastupitelstva a jmenování obecní správní komise složené z členů národního výboru v čele s Robertem Turkou.⁴²

---

³⁵ Jednalo se o německou ozbrojenou gardu, která měla ve Vrchlabí asi 70 členů. VAŠATA, Ondřej: *Obsazení Kunčic a Vrchlabí čs. vojskem 7. prosince 1918*. Krkonoše – Jizerské hory, 45, 2012, č. 12, s. 38–39.

³⁶ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 30.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž, s. 31.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Tamtéž, s. 32–33.

Likvidace německého separatismu se ve Vrchlabí obešla bez konfliktů. O klidném průběhu celého zásahu svědčí i ta skutečnost, že většina obyvatel o tom, že je město obsazováno, nevěděla, a o akci československých vojáků se dozvěděla až druhý den ráno.⁴³

Vojenský zásah v druhém sídle politického okresu měl podobný průběh. I v Hostinném byl německým obyvatelstvem po vyhlášení samostatného československého státu zřízen národní výbor a posléze také Volkswehr, který zpočátku tvořilo 36, později dokonce 90 mužů.⁴⁴ Město bylo československým vojskem obsazeno 10. prosince. Podobně jako v případě Vrchlabí probíhal zásah ve večerních hodinách. Na tamní nádraží přijel vlak, ze kterého vystoupilo přibližně 200 vojáků. Část vojáků nádraží obsadila, zbytek postupoval do centra města. Na radnici se vojáci setkali se zástupci města. Na budově radnice byla následně umístěna červeno-bílá vlajka, symbol nově vzniklého státu. Situaci nakloněnou ve prospěch české strany nezvrátil ani protest podaný proti obsazení, podobně jako v mnoha dalších obsazených městech, německými představiteli města.⁴⁵ Z české strany bylo posléze rozhodnuto o rozpuštění městského zastupitelstva a ustanovení správní komise. Členy komise se stalo pět německých a dva čeští občané a její podoba tak byla jakýmsi kompromisem vzešlým z předchozích složitých jednání.⁴⁶ Bezprostředně po těchto událostech následovala výměna rakouských symbolů za české. Z budovy okresního soudu byla sejmuta rakouská orlice, která byla následně rozbita a hozena do potoka. Ze tříd byly odstraněny portréty císaře, které byly posléze nahrazeny portréty prezidenta Masaryka.⁴⁷

---

⁴³ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 32.

⁴⁴ SOkA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1918-1927. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p52&strana=29&nadpis=Pam%C4%9Bn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201918-1927 [cit. 10. 3. 2014].

⁴⁵ Tamtéž, s. 30. [cit. 10. 3. 2014].

⁴⁶ Tamtéž. [cit. 10. 3. 2014].

⁴⁷ Tamtéž, s. 31–32 [cit. 10. 3. 2014].

3 Události 4. března 1919

Konsolidace česko-německých vztahů po vyhlášení a následné likvidaci německých provincií byla velmi obtížná. Již na počátku následujícího roku bylo soužití obou národností zkomplikováno tragickými událostmi 4. března. Pro období první republiky byl tento den jedním z neproblematičtějších momentů, který na dlouhá léta negativně poznamenal vztahy Čechů a Němců ve státě.

V roce 1919 již bylo celé pohraničí definitivně pod kontrolou československých orgánů. Tato skutečnost nicméně neznamenala, že by čeští Němci existenci republiky přijali a zcela se smířili s novou politickou realitou. Podstatou konfliktu, který vyvrcholil 4. března, byl spor o volby do rakouského Národního shromáždění ve Vídni. Němci žijící v Československu se chtěli voleb zúčastnit a dát tak najevo, že se považují za příslušníky právě se utvářejícího Německého Rakouska. Československé orgány uspořádání voleb odmítaly připustit, neboť by tím byl vyvolán dojem, že se vzdávají nároků na území obývané německým obyvatelstvem.⁴⁸ Němci v Československu byli vídeňskou vládou ujišťováni, že se volby v únoru uskuteční. Představitelům českých Němců ve Vídni bylo ale již v lednu zřejmé, že k jejich realizaci nedojde. I přesto posílali do pohraničí instrukce, aby se v přípravách na ně pokračovalo s cílem vyburcovat obyvatelstvo k boji za právo na sebeurčení. Situace se začala vyhrocovat. Německé obyvatelstvo stále předpokládalo, že volby proběhnou. Jejich domněnku podporoval i německý tisk, který o právu na sebeurčení intenzivně psal. Na denním pořádku byly konflikty mezi československými vojáky a civilním německým obyvatelstvem.⁴⁹

V březnu už i Němci žijící v československém pohraničí pochopili, že se volby konat nebudou. Vláda Deutschböhmen, která chtěla dát najevo svůj nesouhlas s vývojem, rozhodla

---

⁴⁸ KOPICA, Jiří: *Boj o pohraničí. Demonstrace 4. března v Československu*. Kadaň 2013, s. 20.

⁴⁹ Tamtéž, s. 21–22.

o svolání protestní demonstrace na 4. březen, neboť tento den se mělo konat první zasedání nově zvoleného rakouského parlamentu.⁵⁰ Na tentýž den byla vedením německé sociální demokracie vyhlášena i generální stávka. Demonstrace, jejichž ústředním tématem bylo právo Němců na sebeurčení, se následně uskutečnily ve všech okresních městech národnostně smíšených oblastí.⁵¹

Průběh protestů se v jednotlivých městech lišil. Rozdíl byl zejména v tom, zda a případně v jaké míře se demonstranti dostali do konfliktu s československými vojáky. V oblasti Deutschböhmen došlo v šesti městech ke srážkám, které měly za následek oběti na životech. Konkrétně se jednalo o Kadaň, Karlovy Vary, Cheb, Ústí nad Labem, Stříbro a Hostinné. Kromě těchto měst došlo ke krvavému střetu i v moravském Šternberku. Celkem zemřelo následkem nepokojů 4. března 45 lidí. Ve dvou případech se jednalo o československé vojáky, ostatní zemřelí byli čeští Němci. 24 z těchto obětí zemřelo v Kadani, kde měly nepokoje nejdramatičtější průběh.⁵²

Jak bylo naznačeno výše, březnová demonstrace se týkala i vrchlabského okresu. Ve Vrchlabí byli demonstranti rozehnáni a tragickým událostem se podařilo předejít.⁵³ Hostinné se zařadilo na seznam měst, kde protesty vyústily v krvavý konflikt. Následkem střetu při demonstraci zde zemřely dvě ženy.

V rámci protestní akce došlo se shromáždění Němců na hostinnském náměstí, na němž chtěli vyjádřit svůj nesouhlas se zákazem voleb, ale zároveň i se špatnou zásobovací situací ve městě.⁵⁴ V průběhu demonstrace došlo ke konfliktu se zde přítomnými československými vojáky, kteří v důsledku vyhrocení situace vystřelili do davu. Obětí střelby se staly

---

⁵⁰ BENEŠ, Zdeněk – KURAL, Václav: *c. d.*, s. 77.

⁵¹ KOPICA, Jiří: *c. d.*, s. 24–25.

⁵² Tamtéž, s. 39.

⁵³ SOKA Trutnov, fond Čtenická stanice Vrchlábí. Pamětná kniha 1848–1948, zápis ze dne 4. března 1919.

⁵⁴ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1918–1927. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p52&strana=35&nadpis=Pam%C4%9Bn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201918-1927 [cit. 16. 3. 2014].

šestnáctiletá Aloisie Baudischová a čtyřicetiletá Anna Sachsová. Obě ženy byly namísto mrtvé, další tři lidé byli střelbou zraněni.⁵⁵

Celá událost začala být záhy vyšetřována s cílem zjistit, kdo byl za tragédii odpovědný. Není příliš překvapivé, že výpovědi české a německé strany se značně lišily. Německá verze kladla vinu jednoznačně na českou stranu. Dle Němců k útoku na československé vojáky z jejich strany nedošlo. Na náměstí se shromáždily zejména ženy a děti, ke kterým promluvil starosta a vyzval je k zachování klidu. Přítomní byli následně vyprovokováni výkřikem, ve kterém zaznělo, že starosta bude lidem rozdávat mouku. Jakmile to ženy uslyšely, natlačily se k radnici, aby měly větší šanci mouku získat. Českoslovenští vojáci je začali tlačit zpět. Spolu se ženami se k radnici protlačil i jeden muž, který se dostal s vojákem do konfliktu a na vojsko následně vykřikl: „*Na, der Ring gehört noch uns und nicht euch.*“⁵⁶ Následoval první výstřel od českého vojáka, kterým byla spuštěna i střelba vojáků ostatních. Někteří stříleli do vzduchu, jiní do davu. Lidé se v důsledku střelby rozutekli. Na náměstí zůstala ležet dvě mrtvá těla a několik zraněných. Až tímto vývojem situace byli demonstranti vyprovokováni a začali na vojáky útočit.⁵⁷

Česká verze 4. března naopak označovala za viníky německé obyvatelstvo. Dle výpovědi svědků se protestující Němci pokusili československé vojáky odzbrojit a dvakrát proti nim vystřelili z revolveru. Vojáci sami střílet nezačali, ke střelbě z jejich strany došlo až v důsledku přetahování o zbraně s německými demonstranty. Při této potyčce vyšly ze zbraní vojáků dva výstřely, které způsobily, že i ostatní vojáci zahájili palbu do vzduchu. Obě ženy byly zasaženy výstřely, které padly při přetahování o zbraně.⁵⁸

---

⁵⁵ SOkA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1918–1927. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p52&strana=36&nadpis=Pam%ECtn%ED%20kniha%20obce%20Hostinn%E9%201918-1927 [cit. 16. 3. 2014].

⁵⁶ „Náměstí patří ještě nám a ne vám.“ Tamtéž, s. 37 [cit. 16. 3. 2014].

⁵⁷ Tamtéž, s. 38 [cit. 16. 3. 2014].

⁵⁸ Tamtéž [cit. 16. 3. 2014].

Z dostupných pramenů lze jen těžko vyvodit, kdo celý konflikt zapříčinil. Češi i Němci se snažili svalit vinu jeden na druhého. Hledání viníka není ale zřejmě tím nejdůležitějším při zkoumání událostí 4. března. Při hodnocení celé problematiky je nutné položit si otázku, proč k celé události vůbec došlo a co může konflikt prozradit o náladě v obci. Ta byla pravděpodobně velmi napjatá. Nacionální neshody byly podpořeny i problémy sociálními. Tato kombinace, stejně jako ve výše zmíněných městech, vytvořila předpoklady pro výbušnou situaci. Poté už stačil jen malý podnět k tomu, aby k onomu výbuchu skutečně došlo.

Ať už střelbu na náměstí odstartovala česká či německá strana, lze s jistotou říci, že událost dlouhodobě poznamenala, podobně jako v jiných městech kde se střílelo, česko-německé soužití v obci. Ze zemřelých v jednotlivých městech se staly oběti českého útlaku označované jako Märzgefallene. Jejich smrt byla každý rok připomínána na tryznách, které měly často podobu protičeskoslovenské manifestace.⁵⁹ 4. březen v Hostinném měl vždy velmi podobný ráz. Na první výročí demonstrace v roce 1920 byla na radnici vyvěšena smuteční vlajka. Při shromáždění na hřbitově byl na hroby obětí položen věnec a zároveň pronesen starostou projev, ve kterém vyzval k uctívání památky obou žen, neboť je pro ně symbolem boje za právo na sebeurčení.⁶⁰ V roce 1923 byla při příležitosti březnového výročí umístěna ke hrobům zastřelených žen pamětní deska věnovaná členy městského zastupitelstva.⁶¹

Je zřejmé, že uctívání památky obou zemřelých bylo příležitostí k útokům na českou menšinu, případně na celý stát. Z kroniky je nicméně patrné, že smuteční shromáždění se nikdy nestala vyloženě nenávistnými nacionálními demonstracemi německého obyvatelstva města. Již při třetím výročí v roce 1922 je zmiňována malá účast na tryzně.⁶² V průběhu

---

⁵⁹ KOPIKA, Jiří: *c. d.*, s. 45.

⁶⁰ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1918–1927. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p52&strana=63&nadpis=Pam%C4%9Bn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201918-1927 [cit. 19. 3. 2014].

⁶¹ Tamtéž, s. 113 [cit. 19. 3. 2014].

⁶² Tamtéž, s. 98 [cit. 20. 3. 2014].

dvacátých let se o jednotlivých výročích objevují jen stručné zmínky. V některých letech způsobovalo připomínání výročí drobné národnostní spory. Roku 1924 připadal například 4. březen na masopust a městská rada za účelem zachování důstojné vzpomínky zakázala konání zábav. České obyvatelstvo bylo rozčarované, neboť jeho spolky měly již naplánovanou masopustní zábavu a chtělo, aby o konání či nekonání zábavy rozhodla politická správa ve Vrchlabí.⁶³ Vyhrocení česko-německých vztahů ve třicátých letech se do uctívání památky obětí příliš nepromítlo. Tryzny se omezily na položení věnce na hroby obětí. Vliv na skromnější podobu smutečního shromáždění měl v tomto období pravděpodobně i delší časový odstup od události.

---

⁶³ Naše menšiny, 4, 1924, s. 41.

4 Dvacátá léta a rozvoj českého menšinového života

Dvacátá léta se v porovnání s dramatickými závěrečnými lety meziválečného období mohou jevit jako relativně klidné období v rámci česko-německého soužití. I v této době nicméně docházelo ke konfrontacím mezi oběma národnostmi. Na celostátní úrovni jsou dvacátá léta charakteristická snahou o začlenění německé menšiny do politického života a pokusy o česko-německé vyrovnání. Z tohoto pohledu byl nejvýraznějším mezníkem rok 1926, ve kterém poprvé od vzniku republiky došlo ke vstupu německých politiků do vlády.⁶⁴ Tato okolnost přispěla ke zlepšení česko-německých vztahů a druhá polovina dvacátých let díky tomu bývá označována jako nejkolidnější období soužití Čechů a Němců v prvorepublikové éře.⁶⁵

V oblasti pohraničí probíhal ve dvacátých letech specifický národnostní vývoj. Po roce 1918 zde došlo k přílivu Čechů, kteří se stávali zaměstnanci železnic, pošt, škol či úřadů. Pro německou část obyvatelstva se jednalo o velmi citlivou záležitost, která byla z jejich strany bedlivě sledována. Posilováním české přítomnosti v německých oblastech se Němci cítili být ohroženi. V průběhu dvacátých let vzrostl počet Čechů žijících ve smíšených oblastech o 13,4 %.⁶⁶ Důležitým průvodním jevem tohoto vývoje byl rozvoj českého menšinového života. V některých obcích docházelo k rozvoji již stávajících institucí. V oblastech, kde žila před rokem 1918 málo početná česká komunita, naopak vznikaly spolky či školy až v této době, jako důsledek poválečného zvýšení počtu příslušníků českého národa. Tento trend probíhající ve smíšených regionech se pochopitelně projevil ve vztahu mezi oběma národnostmi. Rozvojem českých spolkových a školských aktivit se Němci cítili

---

⁶⁴ KURAL, Václav: *c. d.*, s. 65–66.

⁶⁵ KUČERA, Jaroslav: *Češi a Němci v Československu 1918–1946. (Zamyšlení nad jejich soužitím a jeho koncem)*. In: *Slovanské historické studie XIX*. Praha 1993, s. 136.

⁶⁶ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1918–1929*, s. 89.

ohrožení a obávali se ztráty dominantní pozice v obci. České spolky chápali jako cizí element a jejich vzniku se snažili bránit, případně stěžovat podmínky jejich fungování.

4.1 Národní jednota severočeská

Nejvýznamnější českou organizací severní oblasti republiky, tím pádem i politického okresu Vrchlabí, byla Národní jednota severočeská. Jednota byla založena roku 1885 jako obranné společenství, jehož působnost se vztahovala na území od Mariánských Lázní, přes severní Čechy až po Lanškrounsko.⁶⁷ Podstatou úlohy Jednoty byla všestranná podpora české menšiny v pohraničí.⁶⁸ V některých národnostně smíšených obcích působila již před první světovou válkou, její hlavní rozvoj nicméně spadá do období první republiky.

V případě, že chtěla Jednota zřídit svou odnož v oblastech s převahou německého obyvatelstva, bylo nutné vyhledat v místě příslušníky české menšiny, kteří byli ochotni zapojit se do aktivit tohoto spolku. Jestliže byl nábor úspěšný, následovalo zřízení místního odboru Jednoty, který byl základní jednotkou celé organizace.⁶⁹ Ten poté začal rozvíjet svou činnost sledující posílení českého obyvatelstva v dané obci, kam lze zařadit zejména snahy na získávání majetku pro českou menšinu. Nejčastěji se jednalo o domy či pozemky na stavbu českých škol nebo národních domů.⁷⁰ Jelikož se některé odbory musely ve svých počátcích potýkat s existenčními problémy, rozvinula se v období první republiky činnost ochrany místních odborů. V praxi to znamenalo, že Jednoty z českého vnitrozemí vzaly pod svá křídla odbory v národnostně smíšených oblastech a podporovaly, zejména finančně, jejich aktivity.⁷¹

Činnost Národní jednoty severočeské měla nepochybně pozitivní vliv na rozvoj českého menšinového života. Skutečností ovšem zůstává, že její působení bylo spojeno

---

⁶⁷ PAVLÍČEK, Jaromír: *Národní jednota severočeská a její podíl na prosazování českých národních zájmů v národnostně smíšených oblastech (1885–1948)*. In: *České národní aktivity*, s. 175.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž, s. 176.

⁷⁰ Tamtéž, s. 185.

⁷¹ Tamtéž, s. 177.

s vypjatým nacionalismem a s tím související orientací na české nacionalistické strany.⁷² Jednota tak byla organizací, která svým působením nepřispívala ke zmírnění národnostního napětí.

Národní jednota severočeská se teritoriálně členila na 14 sborů. Spojený vrchlabsko-jilemnický okrsek spadl spolu se semilským, vysockým, jičínsko-liboňským, novopacko-bydžovským a hořickým okrskem do 7. sboru jednoty.⁷³ V průběhu dvacátých let působily místní odbory ve sledovaném okrese v Dolní Branné, Horní Brusnici, Hostinném, Kunčicích nad Labem, Mostku, Dolní Olešnici, Špindlerově Mlýně a ve Vrchlabí.⁷⁴ Ve třicátých letech se k nim přidaly jednoty v Dolní Brusnici a Heřmanových Sejfech.⁷⁵

Činnost místních odborů spočívala zejména v pořádání kulturních akcí. V obcích, ve kterých Češi do té doby neměli žádnou jinou možnost organizace, se stala středobodem života české menšiny. Svou roli pořadatelky divadel či koncertů ve většině případů překonala a významně přispěla k založení dalších menšinových organizací, zejména českých škol, případně sokolských jednot.

4.2 České menšinové školství

Školská otázka patřila mezi nejcitlivější oblast česko-německého soužití. Vzrůst počtu českého obyvatelstva vyvolal potřebu vzdělávání dětí z českých rodin v jejich rodném jazyce. Z toho důvodu začaly jednotlivé české menšiny usilovat o založení české školy, která by jejich přání splnila. V boji za otevření školy se obvykle nejvíce angažoval, jak již bylo

---

⁷² PAVLÍČEK, Jaromír: *c. d.*, s. 180–183.

⁷³ Tamtéž., s. 176.

⁷⁴ KYOVSKÝ, Karel: *c. d.*, s. 14.

⁷⁵ LAUBE, Josef: *c. d.*, s. 132.

naznačeno, místní odbor Národní jednoty severočeské, který školu posléze i finančně podporoval.⁷⁶

Podmínky vzniku školy upravoval tzv. Metelkův zákon z roku 1919, který umožňoval otevření veřejné školy v každé obci, v níž bylo nejméně 40 dětí, pro které nebyla v obci škola vyučující v jejich mateřské řeči.⁷⁷ Možnost založit si vlastní školu měla tím pádem každá národnost v obci, která danou podmínku splňovala. České aktivity ve školské oblasti vyvolávaly ve smíšených regionech často odpor německého obyvatelstva, které se snažilo různými způsoby založení české školy zkomplikovat a zabránit tak rostoucí emancipaci Čechů v obci.⁷⁸ Přesto byl rozvoj českých menšinových škol po vzniku Československa výrazný. Jen v letech 1919 a 1920 vzniklo 475 nových škol.⁷⁹ V roce 1921 byly oficiálně pojmenovány jako státní školy národní. Výraz se ale příliš neujal a i nadále převažovalo užívání pojmu menšinová škola.⁸⁰ Velký význam pro fungování již založené školy měla zpravidla osobnost učitele, který se snažil zajišťovat nábor dětí a tím pádem i rozvoj školy. Mnohdy se stával významnou postavou kulturního a spolkového života obce, případně celého regionu.⁸¹

I na Vrchlabsku jsou dvacátá léta první republiky charakteristická posilováním českého elementu. Tuto skutečnost potvrzuje vysoký počet českých škol založených v daném období. Význam menšinového školství před první světovou válkou zde byl přitom nepatrný. Jedinou školou politického okresu byla v té době vrchlabská obecná škola založená roku 1913. Poválečný rozvoj českého školství byl úzce svázán, jak již bylo naznačeno výše, s příchodem českého obyvatelstva, zejména státních úředníků, do regionu. Jestliže obec

---

⁷⁶ TRAPL, Miloš: *České menšinové školství v letech 1918–1938* (dále jen *České menšinové školství*). In: *České národní aktivity*, s. 112.

⁷⁷ JANOUŠEK, Josef: *České menšinové školství ve východním Podkrkonoší (Příspěvek k dějinám českého menšinového školství se zaměřením na školu v Dolní Branné)*. In: *Krkonoše–Podkrkonoší 3*, Hradec Králové 1967, s. 132.

⁷⁸ Tamtéž, s. 135.

⁷⁹ TRAPL, Miloš: *České menšinové školství*, s. 112.

⁸⁰ Tamtéž, s. 111.

⁸¹ Tamtéž, s. 113.

splňovala podmínky zákona z roku 1919, mohlo zde dojít k založení menšinové školy. Ve dvacátých letech, respektive od roku 1919 se to podařilo v Hostinném, Kunčicích nad Labem, Dolní Branné, Horní Brusnici, Dolní Olešnici, Heřmanových Sejfech, Prosečném a v Mostku.⁸² Ve třicátých letech byla síť menšinového školství doplněna o školy ve Špindlerově Mlýně a v Chotěvicích. V Černém Dole vznikla expozitura školy v Heřmanových Sejfech.⁸³ Neúspěšný byl naopak pokus o založení české školy v Hořejším Vrchlabí. Zdejší škola měla být expoziturou vrchlabské školy, ze které měla do plánované školy v Hořejším Vrchlabí přejít část dětí. Jednání byla ale bezvýsledná a její založení se nerealizovalo.⁸⁴

Většina škol, jejichž založení bylo úspěšné, se v počátečních letech musela potýkat s velkými problémy. Nejčastěji se jednalo o potíže finanční, nedostatek žáků či překážky kladené německým obyvatelstvem. Školy tak byly závislé na podpoře jiných institucí či spolků, většinou Národní jednoty severočeské. Všechny menšinové školy politického okresu Vrchlabí spadaly pod školní inspektorát v Trutnově.⁸⁵

Vrchlabská menšinová škola je jediným příkladem české školy fungující v politickém okresu před rokem 1918. Pokusy o její založení se vzhledem k relativně vysokému počtu dětí, které přicházely v úvahu jako její budoucí žáci, objevily již roku 1907. První snahy byly nicméně neúspěšné a škola byla založena až roku 1913.⁸⁶ O její otevření se zasloužil zejména Robert Turka, jehož jméno figuruje i při vzniku dalších menšinových škol v okresu. Turka je příkladem menšinového učitele, který významně přispěl nejen k rozvoji českých škol, ale i ostatních oblastí života českého obyvatelstva v regionu. Po založení vrchlabské školy se

---

⁸² KYOVSKÝ, Karel: *c. d.*, s. 17–24.

⁸³ Ke školám založeným ve třicátých letech blíže VAŠATA, Ondřej: *Česká menšina ve Špindlerově Mlýně. Krkonoše – Jizerské hory*, 44, 2011, č. 7, s. 46–47; VAŠATA, Ondřej: *Česká obecná škola v Chotěvicích. Krkonoše – Jizerské hory*, 40, 2007, č. 2, s. 47; VAŠATA, Ondřej: *70. Výročí otevření české školy v Černém Dole. Krkonoše – Jizerské hory*, 39, 2006, č. 10, s. 16.

⁸⁴ SOKA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1930–1938, s. 105–106.

⁸⁵ Německé školy v okrese spadaly pod inspektorát ve Vrchlabí. KYOVSKÝ, Karel: *c. d.*, s. 15.

⁸⁶ LOUDA, Jiří: *Česká menšinová škola ve Vrchlabí*. In: Sborníček. Příspěvky muzea Podkrkonoší v Trutnově 4, Trutnov 2005, s. 80–81.

Turka ujal funkce řídicího učitele. Kromě působení ve školské oblasti byl činný i v místním odboru Národní jednoty severočeské či v sokolské jednotě.⁸⁷

Počátky existence vrchlabské školy, která dočasně sídlila v domě Národní jednoty severočeské, se neobešly bez komplikací. Ačkoli bylo její otevření povoleno, město školu po měsíci fungování uzavřelo. Ze strany okresní školní rady bylo posléze rozhodnuto o znovuotevření školy a výuka tak mohla být v listopadu 1913 obnovena.⁸⁸ Kromě nepřátelství ze strany úřadů se škola v období před vznikem Československa musela potýkat s nenávisťnými reakcemi německého obyvatelstva v podobě vytloučených oken.⁸⁹

Rozvoj vrchlabské české školy nastal zejména v období po roce 1918. V souvislosti se vznikem republiky nastalo zvýšení počtu českého obyvatelstva ve městě a tím pádem i nárůst počtu potenciálních žáků pro menšinovou školu. S tím zároveň vyvstal problém nedostatku vhodných prostor v domě Jednoty. Nespokojenost rodičů s podmínkami ve škole vedla k protestům, které vyvrcholily stávkou v květnu roku 1919. Řídicí učitel Turka přislíbil přeložení školy do volných místností německého gymnázia.⁹⁰ Reakce vrchlabských Němců svědčí o tom, že se s přítomností školy ve městě dosud nesmířili, neboť jejímu rozšíření na úkor německého gymnázia chtěli zabránit. Důsledkem zamýšleného přesunu byla německá demonstrace a poté, co byl vydán rozkaz okresní správy na vyklizení části gymnázia, i protestní stávka.⁹¹ I přes odpor německé většiny se přemístění české školy nakonec realizovalo. Průvod žáků přesouvajících se z jedné budovy do druhé byl z bezpečnostních důvodů doprovázen četnictvem a vojáky. K incidentu mezi oběma národnostmi nedošlo a Němci projevili svoji nelibost pouze zpěvem písně *Wacht am Rhein*.⁹²

---

⁸⁷ VAŠATA, Ondřej: *Robert Turka. Český menšinový učitel a národnostní pracovník*. Krkonoše – Jizerské hory, 43, 2010, s. 46–47.

⁸⁸ LOUDA, Jiří: *c. d.*, s. 81.

⁸⁹ LOUDA, Jiří: *c. d.*, s. 81.

⁹⁰ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 36.

⁹¹ Tamtéž, s. 36–37.

⁹² Tamtéž, s. 38.

Ačkoli se škola dočkala nových prostor, i ty se později ukázaly jako nedostačující. Výuka musela probíhat formou polodenního vyučování. Rodiče proti tomuto provizoriu opět protestovali a žádali přesunutí žáků do německé jubilejní školy, jejíž prostory již byly za tímto účelem zabrány.⁹³ Také v tomto případě byl reakcí na posilování české menšiny ve městě nesouhlas Němců a jejich nechuť k uvolnění dosud německých prostor. I přes nařízení úřadů nechtěli Němci školu vyklidit, přizpůsobení tříd se tak ujala česká strana.⁹⁴ Za přítomnosti četnictva a vojáků vyklízeli Češi německou jubilejní školu a vybavení přenášeli do sousedního gymnázia, kde dosud česká škola sídlila. Německé obyvatelstvo celé akci z povzdálí přihlíželo. Ke konfliktu mezi oběma národnostmi ovšem nedošlo.⁹⁵

Také nové sídlo české školy bylo považováno za dočasné, konečným cílem byla stavba vlastní budovy pro českou školu. Za tímto účelem byl vyvlastněn pozemek německého továrníka Quida Rottra. Majitel pozemku i němečtí představitelé města se proti tomuto postupu bouřili a celou záležitost muselo řešit ministerstvo školství. V roce 1925 bylo v záležitosti pozemku rozhodnuto ve prospěch české strany.⁹⁶ Ačkoli byla situace Čechům příznivě nakloněna, stavba vlastní školní budovy nebyla v období první republiky realizována.

Vrchlabská menšinová škola se ve dvacátých letech nemusela potýkat s nedostatkem dětí. Jejich počet po téměř celé desetiletí přesahoval hranici 200 žáků. Nejvýraznější nárůst žactva, který je důkazem poválečného zvýšení počtu Čechů žijících v regionu, nastal mezi lety 1918 a 1919. V prvním roce byla výuka zahajována se 100 žáky, následujícího roku to bylo již 242 dětí.⁹⁷ Nejúspěšnějším rokem z hlediska tohoto vývoje byl rok 1923, ve kterém školu navštěvovalo 291 žáků.⁹⁸ V té době již vedle obecné školy fungovala i měšťanka. Výrazný propad žáků nastal na konci sledovaného období. V roce 1928 se počet přiblížil

---

⁹³ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 48.

⁹⁴ Tamtéž, s. 57.

⁹⁵ SOkA Trutnov, fond Četnická stanice Vrchlabí, Pamětní kniha 1848–1948, zápis ze dne 9. září 1921; SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 58–59.

⁹⁶ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 108.

⁹⁷ Tamtéž, s. 24–42.

⁹⁸ Tamtéž, s. 91–92.

hranici 150 žáků a ve dvou následujících letech propad pokračoval. Roku 1927 se ve školních statistikách poprvé objevili i žáci německé národnosti.⁹⁹

Spádovou oblastí obecné školy byly obce Vrchlabí, Hořejší Vrchlabí, Herlíkovice, Dolní Dvůr, Horní a Prostřední Lánov. Školní obvod měšťanské školy tvořily obce Vrchlabí, Hořejší Vrchlabí, Herlíkovice, Dolní Dvůr, Horní a Prostřední Lánov, Harta, Kunčice nad Labem a Dolní Branná. Z obcí nespádajících do vrchlabského politického okresu navštěvovaly školu děti z Horní Kalné, Žalého, Kněžic, Horní Branné, Valteřic, Mrklova a Benecka.¹⁰⁰

Druhé sídlo soudního okresu mělo ve sledovaném regionu výjimečné postavení. Česká menšina v Hostinném vedla i přes nízký počet svých příslušníků bohatý spolkový život. Důkazem je skutečnost, že před rokem 1918 zde jako v jediné obci vrchlabského okresu vzniklo pět českých spolků.¹⁰¹ Svoje postavení chtěli čeští obyvatelé města upevnit založením české školy. Stejně jako ve Vrchlabí se i zde uvedené úsilí objevuje před vznikem republiky, v roce 1906. Na rozdíl od sídla politického okresu se zde ale založení české školy, z důvodu absence vhodného pozemku pro školní budovu, v předválečném období nerealizovalo.¹⁰² K úspěšnému završení snah došlo až v dubnu roku 1919. Nová česká dvoutřídková neměla odpovídající prostory pro své umístění, a proto pro ni byly vyhrazeny tři místnosti v hostinnském sirotčinci. Vybavení tříd bylo poskytnuto německou obecnou školou.¹⁰³

Údaje o počtu dětí, které do školy nastoupily, se různí. V českých pramenech se objevuje číslo 90, v německé kronice města se píše o 70 žácích nastoupivších do nové

---

⁹⁹ SOKA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 39.

¹⁰⁰ M., Fr.: *25 let hraničářské školy. České školství ve Vrchlabí před převratem a po převratě*. Horské prameny, 1, 1938, č. 10, s. 162.

¹⁰¹ Jednalo se o Čtenářskou besedu, výherní spolky Lípa a Štěšněna, spolek mládežníků Vlastimil a Národní jednotu severočeskou. VAŠATA, Ondřej: *První český spolek v Hostinném. Česká menšina ve městě v letech 1884–1918*. Krkonoše – Jizerské hory, 42, 2009, č. 3, s. 48–49.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1918–1927. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p52&strana=52&nadpis=Pam%C4%9Bn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201918-1927 [cit. 29. 3. 2014].

školy.¹⁰⁴ Ať už byl počet žáků jakýkoli, je jisté, že jejich přechod na českou školu byl Němci pozorně sledován, neboť německá škola tak byla připravena o své dosavadní žáky. V roce 1929 byla vedle obecné otevřena i škola měšťanská.

Problematickou otázkou vyvolávající emoce u obou národnostní bylo umístění školy. Němci s nevolí sledovali zejména zabírání dosud německých prostor. V důsledku rostoucího počtu žáků byly pro českou školu uvolňovány další místnosti v sirotčinci a také jedna místnost v budově německého gymnázia. Mělo se jednat o provizorní řešení, které počítalo se stavbou vlastní školní budovy.¹⁰⁵ Česká strana naopak reflektovala nedůstojné podmínky, ve kterých probíhala výuka. Prostory vyhrazené pro školu v sirotčinci byly totiž nedostačující. Třetí třída měšťanské školy neměla svou vlastní učební místnost a výuka z toho důvodu probíhala v předsíni. Česká menšina proto doufala v brzké vybudování nové školní budovy, které se nicméně realizovat nepodařilo.¹⁰⁶

Roku 1919 došlo k otevření menšinové školy také v Kunčicích nad Labem. O její založení se zasloužil zejména Robert Turka.¹⁰⁷ Pro výuku bylo vyhrazeno sedm místností v domě německého továrníka z Dolní Branné. Samotné zřízení školy se zřejmě obešlo bez obstrukcí ze strany místních Němců, někteří z nich dokonce pomohli při shánění vybavení pro školu.¹⁰⁸ Vyučování bylo zahájeno v listopadu 1919 s 31 žáky. V Kunčicích do této doby neexistovaly žádné české organizace. Až založení školy se stalo určitým impulsem pro další

---

¹⁰⁴ SOKA Trutnov, fond Sokol Hostinné, zápisy ze schůzí, s. 1-2; TEJNSKÝ, Otakar: *Hostinné n./L. a jeho národnostní vývoj*. Naše menšiny, 16, 1936, s. 109; SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1918–1927. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p52&strana=52&nadpis=Pam%C4%9Btn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201918-1927 [cit. 29. 3. 2014].

¹⁰⁵ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1928–1938. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p52&strana=47&nadpis=Pam%C4%9Btn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201918-1927 [cit. 29. 3. 2014]

¹⁰⁶ *České školství v Hostinném n. L.* Naše menšiny, 12, 1932, s. 86.

¹⁰⁷ Turka působil od roku 1919 ve funkci komisaře Československé národní rady pro smíšené území severovýchodních Čech. Do jeho kompetence spadalo zejména školství. V rámci působení ve funkci bojoval za zřizování českých škol. VAŠATA, Ondřej: *Robert Turka. Český menšinový učitel a národnostní pracovník*. Krkonoše – Jizerské hory, 43, 2010, s. 46–47.

¹⁰⁸ SOKA Trutnov, Kronika obecné školy (čes.) Kunčice nad Labem 1919–1939, zápis ze školního roku 1919–1920.

rozvoj menšinového života. V květnu 1920 se v české škole konala první valná hromada místního odboru Národní jednoty severočeské.¹⁰⁹

Počátky kunčické menšinové školy nebyly lehké, žáci neuměli dobře česky a hovořili mezi sebou převážně německy. Kromě jazykových problémů se představitelé školy museli potýkat s překážkami kladenými místními Němci. Konkrétně se jednalo o továrníka Fiedlera, který je ve školní kronice označován jako největší nepřítel školy.¹¹⁰ V roce 1920 nastoupili do kunčické školy i dva žáci ze smíšených rodin. Ve škole ale setrvali pouze dva dny, neboť kvůli tlaku zmíněného továrníka se rozhodli školu opustit. Celou záležitost poté řešila česká školní inspekce v Liberci.¹¹¹ Jako významný zaměstnavatel v dané oblasti mohl Fiedler uplatnit svůj vliv a vyvolat u lidí strach, že by mohli přijít o práci. I přes toto negativní působení začaly českou školu postupně navštěvovat i německé děti. V roce 1922 se v přehledu objevují čtyři. O dva roky později už je jejich počet dvojnásobný.¹¹²

Druhá polovina dvacátých let se jeví jako relativně klidné období v životě kunčické školy, ve kterém se rozvíjely zejména její kulturní aktivity. Zhoršení vztahů mezi školou, respektive celou menšinou a německým obyvatelstvem nastalo ve druhé polovině třicátých let. Česká škola se v roce 1936 přestěhovala do nové budovy. O vyhrocení národnostní situace svědčí zápis v kronice, který komentuje nové školní prostory: „*Naše škola dnes budí závist a útoky našich kolonistů, kteří neradi vidí krásné umístění české školy a vzrůst českého živlu.*“¹¹³

K menšinovým školám založeným v roce 1919 se řadí i česká škola v Dolní Branné. Její otevření bylo logický krokem, neboť obec měla nejpočetnější českou menšinu ve vrchlabském politickém okresu. Národnostní konflikty, které její vznik provázely, svědčí

---

¹⁰⁹ SOkA Trutnov, Kronika obecné školy (čes.) Kunčice nad Labem 1919–1939, zápis ze školního roku 1919–1920.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž, zápis ze školního roku 1920–1921.

¹¹² Tamtéž, zápis ze školního roku 1921–1922, 1924–1925.

¹¹³ Tamtéž, zápis ze školního roku 1935–1936.

o tom, že vysoký počet Čechů žijících v německé obci znamenal pravděpodobně i více sporů mezi oběma národnostmi.

Mezi lidmi, kteří se přimlouvali za vznik menšinové školy, lze opět najít jméno Roberta Turky.¹¹⁴ Jelikož počet dětí, které přicházely v úvahu jako její budoucí studenti, splňoval podmínky Metelkova zákona, nebránilo nic jejímu založení. Výuka byla zahájena v září 1919. První školní rok navštěvovalo školu 41 dětí z Dolní Branné a 33 z Kunčic, které po založení vlastní české školy v listopadu téhož roku dolnobrannskou jednotřídku opustily.¹¹⁵ Stejně jako v případě Kunčic bylo založení školy krokem, který stál na počátku rozvoje místního českého spolkového života. Měsíc po otevření školy vznikl v obci odbor Národní jednoty severočeské, do kterého se přihlásilo 63 místních Čechů.¹¹⁶ Ani české škole v Dolní Branné se nevyhnuly potíže, které obvykle provázely první roky existence menšinových škol. Problémem byl zejména nedostatek školních pomůcek a jazykové schopnosti žáků, kteří mluvili lépe německy než česky.¹¹⁷ Komplikací závažnějšího charakteru bylo chování německého obyvatelstva.

Neshody vyvolávalo zejména umístění českých žáků v prostorách německé školy, o kterou se německé obyvatelstvo nechtělo dělit. V prvním měsíci existence školy byla neznámým pachatelem stržena z budovy tabule s nápisem „*Česká zemská škola národní*“.¹¹⁸ Němečtí žáci slovně uráželi správce menšinové školy i ostatní české obyvatelstvo. Byly strhávány české vyhlášky či plakáty.¹¹⁹ K nejvyhrocenějšímu útoku proti škole došlo v září 1920. Jednalo se o jednu ze série demonstrací, které byly svolány na protest proti omezování německého školství od 6. do 8. září. V politickém okresu Vrchlabí se uskutečnily v Dolní

---

¹¹⁴ SOkA Trutnov, Kronika obecné školy (čes.) Dolní Branná 1919–1938, s. 1.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 2.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 5.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 4.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 5.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 5–9.

Branné, Krausových Boudách, Horní Olešnici či v Kunčicích nad Labem.¹²⁰ Dolnobranské události měly velmi dramatický průběh. Němečtí obyvatelé obce se 6. září shromáždili před školní budovou, čímž chtěli českým žákům zabránit ve vstupu do ní. Dav Němců následně vstoupil do školy, v níž začal slovně útočit na učitele a správce školy. Poté došlo i k násilnostem na žácích, které Němci bili. Situace se vyhroutil natolik, že byl nutný zásah vojska, v tomto případě bývalých legionářů. Ani jejich příchod ale situaci neuklidnil. Demonstranti útočili i na samotné vojáky, které označovali jako „*Tschechische Räuber*“.¹²¹ Dav se podařilo rozehnat až poté, co byly řady zasahujících vojáků posíleny a jedním z nich vystřeleny tři varovné rány do vzduchu.¹²² Výše popsanou událost následně řešil krajský soud v Jičíně, který hlavní organizátorce demonstrace udělil trest ve výši šesti měsíců.¹²³

Národnostní situace byla napjatá i v následujících letech. Drobné útoky v podobě vytloučených oken se objevovaly i po zbytek první poloviny dvacátých let. K určitému uklidnění došlo až po roce 1927.¹²⁴ Do této doby musela škola řešit i problém nedostatku žáků. V roce 1921 jich ubylo 17. Devět dětí přešlo do dolnobranské německé školy, osm začalo navštěvovat školu v sousední české obci Horní Branné. Nepříznivý vývoj se postupem času podařilo překonat. Počet žáků se konstantně zvyšoval a v roce 1927 začalo školu navštěvovat i šest německých žáků.¹²⁵ Na konci třicátých let mohla škola opustit německé prostory, neboť pro ni byla zakoupena vila, která se stala jejím novým sídlem.¹²⁶ O zisk nové budovy se zasloužil i řídící učitel Josef Šlitr, který byl ve funkci od roku 1924.¹²⁷ Jeho působení v Dolní Branné bylo pro rozvoj české menšiny v meziválečném období zásadní.

---

¹²⁰ JANOUŠEK, Josef: *c. d.*, s. 138.

¹²¹ Čeští vyděrači či darebáci. SOkA Trutnov, Kronika obecné školy (čes.) Dolní Branná 1919–1938, s. 14.

¹²² Tamtéž; SOkA Trutnov, fond Četnická stanice Vrchlabí. Pamětní kniha 1848–1948, zápis ze dne 6. září 1920.

¹²³ SOkA Trutnov, Kronika obecné školy (čes.) Dolní Branná 1919–1938, s. 26.

¹²⁴ Tamtéž, s. 69.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž, s. 81.

¹²⁷ Jednalo se o otce známého hudebního skladatele a zpěváka Jiřího Šlitra. VACEK, Jaroslav: *Z historie české školy. Část 2. Dolnobranský zpravodaj*, 2009, č. 10, s. 7.

Jestliže duší vrchlabské školy i celé menšiny byl Robert Turka, v Dolní Branné lze tuto pozici připsat právě Šlitrovi.

Zřízení české školy v Dolní Olešnici bylo povoleno roku 1921. V témže roce bylo rozhodnuto o výstavbě školní budovy, která byla realizována roku 1923. Do té doby probíhala výuka českých žáků v budově německé školy. Dopoledne se učily německé děti, odpoledne české.¹²⁸ Původně mělo do školy nastoupit 30 dětí, jejich počet se ale snížil na 13 a to z toho důvodu, že někteří rodiče se při rozhodování nechali ovlivnit názory německého obyvatelstva, které od chození na českou školu zrazovalo a předpovídalo ji krátkou existenci.¹²⁹ Většina žáků, která na školu nakonec nastoupila, pocházela z Dolní Olešnice, část byla ze sousedních Chotěvic.¹³⁰

Podobně jako v předchozích obcích bylo i v Olešnici založení české školy určitým impulsem pro rozvoj českého menšinového života. V únoru 1922 zde byl založen první český spolek, místní odbor Národní jednoty severočeské.¹³¹ Mezi školou a odborem probíhala úzká spolupráce a škola byla tímto spolkem i finančně podporována.

Počet dětí navštěvujících menšinovou školu v průběhu dvacátých let postupně rostl. V roce 1926 chodilo do školy 38 dětí, z nichž 11 bylo německé národnosti.¹³² O rok později došlo k mírnému poklesu žáků, jehož příčinou byl krach továrny na zpracování lnu v nedalekém Olešnickém Debrném, ve které pracovalo i mnoho Čechů z Dolní Olešnice. Zastavení výroby způsobilo odchod některých českých rodin a tím pádem i úbytek žáků české školy.¹³³

Úsilí o založení české školy v Heřmanových Sejfech trvalo čtyři roky. Během nich bojovali za její zřízení jak místní občané, tak Robert Turka. V roce 1926 bylo jejich společné

---

¹²⁸ SOkA Trutnov, Kronika obecné školy (čes.) Dolní Olešnice 1921–1938, s. 2–15.

¹²⁹ Tamtéž, s. 3.

¹³⁰ Tamtéž, s. 3–4.

¹³¹ Tamtéž, s. 6.

¹³² Tamtéž, s. 43.

¹³³ Tamtéž, s. 51.

úsilí završeno otevřením školy.¹³⁴ Ani v Heřmanových Sejfech neměla česká menšina vhodné prostory pro její umístění. Pro vyučování byla vyhrazena jedna místnost v budově patřící německému továrníkovi Klügemu.¹³⁵ Výuka byla zahájena v únoru 1926 s 11 dětmi z českých i smíšených rodin, které stejně jako v předchozích případech neuměly dobře česky. Později přistoupili na školu i žáci z německých rodin. Ve školním roce 1926–1927 nastala v české škole zajímavá, u předchozích škol nevídaná situace. Poměr českých a německých žáků se otočil. Školu navštěvovalo pouze jedno dítě české národnosti, ale 14 žáků národnosti německé.¹³⁶ Otázka vysokého počtu německých žáků na české škole byla pro Němce citlivou záležitostí. Ve třicátých letech byl tento pro německé obyvatelstvo ne příliš pozitivní vývoj řešen i v německém tisku. Objevila se v něm jména všech německých dětí, které českou školu v Sejfech v dané době navštěvovaly.¹³⁷

Většina žáků pocházela z Heřmanových Sejfů, někteří docházeli z okolních obcí Arnultovic či Javorníku.¹³⁸ Negativním vývojovým rysem zdejší školy byl jejich velmi nízký počet. Svou roli zde hrála i osoba továrníka Klügeho, který byl zaměstnavatelem mnoha českých rodin. Jeho negativní vliv přispěl k tomu, že čeští rodiče obávající se o své zaměstnání se zdráhali poslat děti do menšinové školy.¹³⁹ V Sejfech bylo navíc velmi málo českých rodin s malými dětmi, což do budoucna ohrožovalo existenci školy. Představitelé místního odboru Národní jednoty severočeské spolu s Robertem Turkou usilovali o zlepšení této situace.

V roce 1929 proběhla stávka v továrně na výrobu umělého hedvábí v Teresientále (součást Heřmanových Sejfů). Kvůli účasti na ní byli posléze někteří dělníci propuštěni.

Robert Turka chtěl využít uvolněných pracovních míst k záchraně školy. Vybral proto několik

---

¹³⁴ SOKA Trutnov, Kronika obecné školy (čes.) Heřmanovy Sejfy 1926–1938, s. 3–4.

¹³⁵ Tamtéž, s. 3.

¹³⁶ Tamtéž, s. 6.

¹³⁷ Kromě dětí ze školy v Heřmanových Sejfech jsou zde zmíněna i jména žáků navštěvujících školu v Prosečném a v Chotěvicích. *Unter 35 „tschechischen“ Schulkinder 28 deutsche*. Trautenauer Tagblatt, č. 123, 1. 6. 1938, s. 3.

¹³⁸ SOKA Trutnov, Kronika obecné školy (čes.) Heřmanovy Sejfy 1926–1938, s. 11.

¹³⁹ Tamtéž, s. 15; *Naše menšiny*, 2, 1922, s. 172.

Čechů, kteří měli malé děti, a doporučil je řediteli továrny jako nové zaměstnance. Jeho cílem bylo přestěhování rodin do Heřmanových Sejfů a tím pádem i zisk nových žáků pro menšinovou školu. Německý zaměstnavatel ale české uchazeče nepřijal a škola se tak nadále musela potýkat s existenčními problémy.¹⁴⁰ V roce 1930 školu navštěvovaly pouze čtyři děti.¹⁴¹

Kritický nedostatek dětí, který byl typický pro dvacátá léta, se v letech třicátých podařilo překonat. V roce 1932 byl školní rok zahajován se sedmnácti žáky.¹⁴² Obtížná první léta existence pomohlo škole překonat i Vlastenecké sdružení přátel menšinových škol (Bukovinaři) v Praze, které se stalo ochránitelkou české školy.¹⁴³

4.3 Menšinové sokolské jednoty

Sokol hrál v životě první československé republiky významnou roli. Byl organizací, která měla velký vliv jak v oblasti tělovýchovné, tak v oblasti společenské či kulturní. Specifickou roli získal Sokol v rámci působení ve smíšeném pohraničí. Jeho aktivity zde nabývaly podoby národnostního soupeření. Jednoty prosazovaly zájmy české menšiny a kvůli činnosti, kterou za tímto účelem vykonávaly, byly Němci jedním z nejvíce nenáviděných českých spolků.¹⁴⁴ O této skutečnosti svědčí úsilí, s jakým se německé obyvatelstvo snažilo působení Sokola ztěžovat. Typickým příkladem byly obtíže, které provázely získání vhodných prostor pro sokolskou činnost. Jestliže Němci věděli, že o koupi nemovitosti mají zájem představitelé Sokola, nechtěli ji prodat. V případě, že byl pozemek úspěšně získán, docházelo zpravidla k různým účelovým omezením za strany úřadů, která stavbu sokolovny

---

¹⁴⁰ SOkA Trutnov, *Kronika obecné školy (čes.) Heřmanovy Sejfy 1926–1938*, s. 28–29.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 30.

¹⁴² Tamtéž, s. 46.

¹⁴³ Tamtéž, s. 30.

¹⁴⁴ BUREŠOVÁ, Jana: *Význam Sokola pro český národní život v pohraničí v letech první Československé republiky*. In: *České národní aktivity*, s. 246.

znesnadňovala.¹⁴⁵ Z uvedených důvodů se Sokol v pohraničí často dočkal odpovídajících prostor až mnoho let po svém založení. Odnože Sokola, které se v národnostně smíšených oblastech oficiálně označovaly jako menšinové sokolské jednoty, měly, podobně jako odbory Národní jednoty severočeské, své ochránitelky v českém vnitrozemí.¹⁴⁶

Z výše uvedených informací vyplývá, že založení Sokola v převážně německých regionech nebylo snadné. Podařilo se spíše v těch obcích, v nichž byla česká menšina početnější, a ve kterých mohl Sokol navázat na již rozvinutý spolkový život. V politickém vrchlabském okrese k tomu došlo ve třech obcích, ve Vrchlabí, Hostinném a v Kunčicích nad Labem.

Vrchlabí je jedinou z obcí, ve které spadají počátky sokolské jednoty do předválečného období. Snaha o založení Sokola se zde objevila v roce 1910. V této době fungovala ve městě již Národní jednota severočeská založená roku 1904.¹⁴⁷ Vrchlabský Sokol vznikl zpočátku jako odnož jednoty v Horní Branné. V této sousední české obci se konala i jeho první schůze.¹⁴⁸ Podřízenost hornobranské jednotě byla jen krátkou epizodou, neboť vrchlabští Sokolové se záhy osamostatnili a v lednu 1911 uspořádali první valnou hromadu.¹⁴⁹ Nová menšinová jednota se stala součástí jilemnického okrsku spadajícího pod krkonošskou župu.¹⁵⁰ Funkce vnitrozemské ochránitelky se ujali zaměstnanci elektrických podniků v pražských Střešovicích.¹⁵¹ Provizorním cvičišťem se stala jedna z budov patřící Národní jednotě severočeské využívaná původně jako stáj. Pro první roky fungování vrchlabského Sokola bylo typické, že cvičení a zábavy se z důvodu nedostatku vhodných prostor konaly mimo město, a to především v okolních českých obcích.¹⁵²

---

¹⁴⁵ BUREŠOVÁ, Jana: *c. d.*, s. 247.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ LOUDA, Jiří – ZÁZVORKOVÁ, Blanka: *c. d.*, s. 38.

¹⁴⁸ Kronika Tělocvičné jednoty "Sokol" ve Vrchlabí 1910–1937, s. 1.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 2.

¹⁵² Tamtéž.

Přijetí nového českého spolku ze strany německého obyvatelstva bylo problematické. Sokol získal v roce svého ustanovení i povolení k nošení sokolských stejnokrojů, čehož začali členové využívat. Český obyvatel města v sokolském obleku se ale stával terčem posměchu i fyzických útoků ze strany Němců. Členové jednoty začali situaci řešit tím způsobem, že nošení kroje omezovali a v případě, že jeli na cvičení do sousedních obcí, oblékali jej, až když byli mimo město.¹⁵³

Dříve než mohlo dojít k většímu rozvoji sokolské činnosti, vypukla první světová válka, která Sokol ochromila do té míry, že roku 1915 pozastavil své aktivity.¹⁵⁴ Nová historie vrchlabské jednoty se začala odvíjet od roku 1918 a dvacátá léta se stala obdobím jeho rozvoje. V roce 1919 měla jednota 22 členů. Vlastními prostory spolek prozatím nedisponoval, a tak se cvičilo v německém gymnáziu, později v prostorách české školy, ve které se odehrávaly i sokolské schůze.¹⁵⁵ Na základě vlastní žádosti získali vrchlabští novou sokolskou ochranitelku z Nymburka.¹⁵⁶ Obě jednoty navázaly úzkou spolupráci, vzájemně se navštěvovaly a organizovaly sportovní i kulturní akce.

Podobě jako první léta existence před rokem 1918 se ani poválečné počátky Sokola neobešly bez agrese německých obyvatel. K otevřenému konfliktu mezi oběma stranami došlo při dvou výletech Sokola na hory. Útoky měly stejný charakter. V obou případech byli Sokolové zesměšňováni a kamenováni německou mládeží.¹⁵⁷ První problematické poválečné roky se v průběhu dvacátých let podařilo překonat. V roce 1923 měl vrchlabský Sokol již 111 členů.¹⁵⁸ V rámci jednoty fungovala sokolská knihovna a od roku 1921 i pěvecký spolek.¹⁵⁹ Reorganizace sokolských okrsků roku 1923 znamenala zvýšení významu jednoty. Počet

---

¹⁵³ Kronika Tělocvičné jednoty "Sokol" ve Vrchlabí 1910–1937, s. 3.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 4.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 8.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 5; Naše menšiny, 7, 1927, s. 158.

¹⁵⁷ Kronika Tělocvičné jednoty "Sokol" ve Vrchlabí 1910–1937, s. 4.

¹⁵⁸ Naše menšiny, 3, 1923, s. 35.

¹⁵⁹ Kronika Tělocvičné jednoty "Sokol" ve Vrchlabí 1910–1937, s. 8.

okrsků se zvýšil a Vrchlábí se nově stalo sídlem sedmého okrsku.¹⁶⁰ O dva roky později získal Sokol vhodnější prostory pro svou činnost, jelikož se přestěhoval do bývalé německé jubilejní školy, v té době již sídla české školy.¹⁶¹ Prostřednictvím sportovních akcí přispíval Sokol k rozvoji menšinového života ve městě. K první významnější slavnosti uspořádané vrchlabskou jednotou patřilo okrskové cvičení roku 1921.¹⁶²

V červenci 1928 se ve Vrchlábí konal župní slet dorostu krkonošské župy. Součástí programu této akce byl i průvod městem tvořený několika tisíci Sokoly z obcí širokého okolí.¹⁶³ Z hlediska svého významu tak slet, stejně jako většina sokolských akcí, nebyl omezen pouze na tělovýchovnou oblast. Ve smíšeném území byl zároveň určitou manifestací českého obyvatelstva. Z velikosti a podoby této slavnosti je patrné, jak výrazně se postavení sokolské organizace ve Vrchlábí změnilo. Jednalo se o výrazný posun od malé skupiny obyvatel obávající se chodit po městě v kroji k vlivnému spolku, jehož členové pochodovali při slavnosti centrem města. Meziválečný rozvoj vrchlabského Sokola byl završen na konci třicátých let, kdy došlo k vybudování Národního domu a sokolovny.¹⁶⁴

I ve druhém sídle soudního okresu došlo v průběhu první republiky k založení sokolské jednoty. V době, kdy Sokol v Hostinném vznikl, existoval ve městě rozvinutý menšinový život. Jeho nositeli byly zejména česká škola a odbor Národní jednoty severočeské, ve který se přeměnila Čtenářská beseda, spolek fungující ve městě již od konce 19. století.¹⁶⁵ Počátky hostinnského Sokola spadají do dubna 1921, kdy se konala jeho ustavující schůze. V červenci téhož roku se sešla první valná hromada Sokola, na které se volilo představenstvo. Nová menšinová jednota spadala rovněž pod krkonošskou župu a v době vzniku byla přiřazena k novopackému okrsku. Když proběhla zmíněná reorganizace

---

¹⁶⁰ Spadaly do něj jednoty Vrchlábí, Hostinné, Horní Branná, Mrklův, Benecko, Valteřice, Horní Kalná, Ždírnice a Slemeno. Naše menšiny, 3, 1923, s. 93.

¹⁶¹ Naše menšiny, 16, 1936, s. 78.

¹⁶² Kronika Tělocvičné jednoty "Sokol" ve Vrchlábí 1910–1937, s. 7.

¹⁶³ Tamtéž, s. 13; Naše menšiny, 8, 1928, s. 196.

¹⁶⁴ SOKA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlábí (česká), školní kronika 1930–1938, s. 154–156.

¹⁶⁵ ANDĚL, Tomáš: *Za sokolským praporem...*, Zpravodaj města Hostinné, 45, 2002, č. 3, s. 9.

okrsků, stalo se Hostinné součástí sedmého okrsku se sídlem ve Vrchlabí.¹⁶⁶ Funkci sokolské ochránitelky z českého vnitrozemí zastávala jednota z Jaroměře.¹⁶⁷ Důležitým krokem, který přispěl k posílení české menšiny, byla koupě zdejšího hotelu Schwarzes Ross Národní jednotou severočeskou. Hotel byl přejmenován na Národní dům a v červenci 1921 slavnostně otevřen.¹⁶⁸ Češi v Hostinném tak získali vlastní budovu a možnost většího kulturního rozvoje. Odpor Němců k vytvoření českého centra ve městě je patrný z charakteru zápisu v kronice, který koupí popisuje: „*Gerechte Entrüstung erfüllte das Herz jedes biederen Deutschen unserer Stadt.*“¹⁶⁹

Otázka vhodných prostor pro Sokol získáním Národního domu ale vyřešena nebyla, neboť jednota postrádala místo pro svá cvičení. Pro tuto činnost byla posléze pronajata tělocvična německého gymnázia. V roce 1923 byl Sokolem koupen nový pozemek, na kterém bylo zřízeno letní cvičiště.¹⁷⁰ Jednota se aktivně zapojovala do českého menšinového života a svou tělovýchovnou a kulturní činností přispívala k jeho rozvoji. Do první oblasti spadala zejména okrsková sokolská cvičení, na poli kulturním se jednalo o organizování společenských večerů, přednášek či zřízení sokolské knihovny. Sokol v Hostinném se, podobně jako v jiných smíšených oblastech, stal neaktivnějším spolkem české menšiny.¹⁷¹

Třetí obcí vrchlabského okresu, ve které působil v meziválečném období Sokol, byly Kunčice nad Labem. Jeho založení v roce 1925 bylo zásluhou místního odboru Národní jednoty severočeské. Podnětem pro jeho vznik byly obavy představitelů české menšiny z poněmčení české mládeže. Z hlediska tělovýchovné činnosti v obci byli totiž Němci aktivnější. Působil zde spolek Turnverein a němečtí chlapi se na rozdíl od českých scházeli

---

¹⁶⁶ Naše menšiny, 3, 1923, s. 93.

¹⁶⁷ ANDĚL, Tomáš: *c. d.*, s. 10.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 9.

¹⁶⁹ „Oprávněné rozhořčení naplnilo srdce každého počestného Němce našeho města.“ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1918–1927. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p52&strana=93&nadpis=Pam%C4%9Bt%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201918-1927 [2. 4. 2014].

¹⁷⁰ ANDĚL, Tomáš: *c. d.*, s. 10–11.

¹⁷¹ Naše menšiny, 11, 1931, s. 130.

ke hraní her. České děti často přicházely mezi německé sportovce a hrály s nimi, případně sportovaly v rámci německé tělovýchovné jednoty v nedaleké Hartě.¹⁷² Členové Národní jednoty severočeské chtěli této tendenci zabránit a založit vlastní spolek, ve kterém by mohla být česká menšina organizována. Iniciativu převzal předseda místního odboru Jednoty a zároveň přednosta stanice v Kunčicích Karel Janko. V červnu 1925 promluvil na schůzi Jednoty o nebezpečí germanizace dorostu a z toho vyplývající potřeby českého tělovýchovného spolku.¹⁷³ Všichni přítomní členové s návrhem souhlasili a při Národní jednotě severočeské byl ustanoven tělocvičný kroužek.¹⁷⁴

Záhy po svém založení se musel potýkat s existenčními problémy, neboť Jednota neměla na jeho financování dostatek prostředků. Tento stav ohrožoval i samotnou činnost Jednoty, která se nemohla věnovat svým kulturním aktivitám.¹⁷⁵ Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto o podřízení kunčického kroužku vrchlabskému Sokolu. Kunčický spolek se stal jeho pobočkou a získal tak svého ochránitele.¹⁷⁶ Schůze rodičů se kunčického Sokola se konaly, tak jako v případě Národní jednoty severočeské, v české škole, jejíž význam jako centra menšinového života nyní vzrostl. Záhy po svém založení začala sokolská jednota s organizací sportovních i kulturních akcí. Patřila mezi ně sokolská okrsková cvičení, přednášky, taneční zábavy či promítání filmů. Část těchto akcí se z důvodu nedostatku vlastní sokolské budovy odehrávala v českém hostinci u Havlů v sousední Hartě.¹⁷⁷ V roce 1929 byla vybudována jakási provizorní sokolovna označovaná jako Bouda.¹⁷⁸ Stavba byla výsledkem spolupráce místního odboru Národní jednoty severočeské a Sokola. Obě organizace v ní následně pořádaly své kulturní či sportovní akce. Určitým předělem ve vývoji kunčického Sokola byl rok 1930, ve kterém došlo k osamostatnění od vrchlabské jednoty. Oficiální název

---

¹⁷² Kronika Sokola v Kunčicích nad Labem 1925–1997, s. 1–2.

¹⁷³ Tamtéž, s. 2–3.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 3; Naše menšiny, 5, 1925, s. 289.

¹⁷⁵ Kronika Sokola v Kunčicích nad Labem 1925–1997, s. 4.

¹⁷⁶ Naše menšiny, 5, 1925, s. 289.

¹⁷⁷ Kronika Sokola v Kunčicích nad Labem 1925–1997, s. 8.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 19; Naše menšiny, 11, 1929, s. 230.

organizace od tohoto roku zněl: „*Tělocvičná jednota Sokol pro Kunčice nad Labem a Hartu v Kunčicích nad Labem.*“¹⁷⁹ Funkci ochránitele z vnitrozemí zastával Sokol z Kouřimi.¹⁸⁰

---

¹⁷⁹ Kronika Sokola v Kunčicích nad Labem 1925–1997, s. 23.

¹⁸⁰ Naše menšiny, 12, 1932, s. 128.

5 Hospodářská krize a její vliv na česko-německé soužití

Období hospodářské krize lze považovat za určitý předěl ve vývoji vztahů českého a německého obyvatelstva v meziválečném období. Její hloubka a následky zapříčinily vyhocení národnostní situace v pohraničí. Krize vypukla roku 1929 ve Spojených státech, ze kterých se šířila do celého světa. V Československu se její první závažnější příznaky začaly projevovat s ročním zpožděním. Pro rok 1930 byl typický zejména markantní vrůst počtu nezaměstnaných, který se z 53 tisíc zvýšil na téměř 240 tisíc.¹⁸¹ Hlubší propad byl odstartován létem 1931, ve kterém vypukla ve světě i krize úvěrová. Nejhorším obdobím hospodářské deprese byly roky 1933 a 1934.¹⁸² Krize v Československu byla velmi vleklá a v době, ve které docházelo ve Spojených státech či Německu k postupnému oživení ekonomiky, se československé obyvatelstvo potýkalo s jejími nejhoršími následky. Tyto rozdíly byly dány zejména nevhodnou strukturou průmyslu, technickou zaostalostí a velkou závislostí na exportu.¹⁸³

Specifický průběh měla hospodářská krize v pohraničí. Oblasti obývané výhradně německým obyvatelstvem se musely vyrovnávat s hlubší a dlouhodobější podobou krize než regiony vnitrozemské. Příčinou tohoto rozdílu byl průmyslový charakter pohraničí. Bylo zde soustředěno asi 56 % textilního průmyslu, 60 % výroby skla a bižuterie, 70 % výroby hraček či hudebních nástrojů.¹⁸⁴ Všechny tyto obory byly výhradně exportního charakteru. V případě textilního průmyslu byla závislost na vývozu u hedvábí 68 %, u vlněného zboží 61 % a u bavlněných výrobků 54 %.¹⁸⁵ Když došlo k vypuknutí krize, nastal útlum prodeje těchto výrobků, které nejsou v době nouze k životu nezbytně nutné. Z těchto důvodů bylo pohraničí postiženo krizí citelněji než jiné oblasti. V převážně německých okresech dosahovala

---

¹⁸¹ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1930–1935*, s. 35.

¹⁸² Tamtéž, s. 35–36.

¹⁸³ Tamtéž, s. 41.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 45.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 46.

nezaměstnanost v roce 1931 asi 19 %. V okresech s méně než 20% podílem německého obyvatelstva to bylo pouze 9 %.¹⁸⁶ Skutečnosti, že byla krize v německých oblastech hlubší a vleklejší, začalo využívat nacistické Německo, které v rámci propagandy hlásalo, že Československo pro zlepšení situace v pohraničí záměrně nepřijímá žádná opatření a nechává Němce napospas dopadům krize. U českých Němců, ke kterým se dostávaly informace o hospodářské konjunktuře v Německu, nacházely tyto argumenty odezvu. Krize vedla k jejich dosud největší semknutosti v období první republiky.¹⁸⁷

V důsledku zhoršení hospodářských poměrů došlo k nárůstu příznivců nacistického Německa a také dvou negativistických stran Deutsche Nationalpartei (DNP) a Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei (DNSAP). Obě strany působily v Československu již od roku 1919. V souvislosti s hospodářskou krizí ale nabyly většího významu. Podstatou jejich programu bylo především právo českých Němců na sebeurčení. Radikalizace stran vedla k jejich zákazu v říjnu 1933. Většina jejich dosavadních stoupenců se poté sdružila v nové platformě Sudetendeutsche Heimatfront (SdHF) vedené Konradem Henleinem, která se roku 1935 přejmenovala na Sudetendeutsche Partei (SdP).¹⁸⁸

Všechny výše uvedené charakteristiky hospodářské krize v pohraničí platily i pro Vrchlabsko. Celý okres byl orientován výhradně na textilní průmysl exportního charakteru, který byl krizí značně postižen. Kvůli zhoršení ekonomické situace přijíždělo do Krkonoš méně turistů a okres tak přicházel i o příjmy, které plynuly z cestovního ruchu.¹⁸⁹ V důsledku zavírání průmyslových podniků docházelo ke zvyšování nezaměstnanosti. Nejhorší byl z tohoto pohledu rok 1933, ve kterém došlo ke krachu několika podniků v okrese. Výrobu zastavila továrna na zpracování juty ve Vrchlabí, tkalcovny v Hartě, Kunčicích nad Labem,

---

¹⁸⁶ BENEŠ, Zdeněk – KURAL, Václav: *c. d.*, s. 87.

¹⁸⁷ SEIBT, Ferdinand: *c. d.*, s. 300.

¹⁸⁸ MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1961–1998*. Rosice u Brna 2000, s. 270–279.

¹⁸⁹ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí, 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=73&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 4. 4. 2014].

ve Vrchlábí, Hořejším Vrchlábí či v Černém Dole.¹⁹⁰ V Hostinném musely svůj provoz omezovat dvě nejvýznamnější papírny Elbemühl a Eichmann.¹⁹¹ Kromě zmíněných oborů nastal i útlum stavební činnosti, jehož důsledkem byl vysoký počet živnostníků bez možnosti výdělků. Na Vrchlábí a jemu blízké obce mělo negativní dopad přemístění zdejší vojenské posádky do Trutnova.¹⁹² Přítomnost vojáků byla z ekonomického hlediska výhodná a jejich odchod ztížil situaci tamních obchodníků.¹⁹³ Důsledkem zhoršených hospodářských poměrů byl úbytek obyvatelstva ve vrchlabském okrese. Nezaměstnaní lidé odtud odcházeli do zahraničí, kde hledali větší šanci na uplatnění. Jejich cílem bylo zejména sousední Německo.¹⁹⁴

Snaha řešit kritickou situaci vycházela jak ze strany obce či okresního úřadu, tak ze strany státu. Nejčastější formou státní pomoci byly stravovací akce, v rámci kterých dostávali lidé poukázky na jídlo. Stát poskytoval okrese také podporu v podobě přidělu potravin. V roce 1936 tak například vrchlabští od ministerstva sociální péče obdrželi 30 000 kg brambor, 12 500 kg uhlí, 4 180 kg mouky, 831 kg tuku a cukru.¹⁹⁵ Pomoc od obce spočívala zejména v takzvané Winternothilfe, jakési pomoci v nouzi v zimním období. Ta bývala zahájena v listopadu či prosinci a zpravidla končila v jarních měsících. Nezaměstnaným se rozdávala polévka a chleba. Za účelem zlepšení životních podmínek místních obyvatel byli lidé bez práce zaměstnáváni při pracích pro obec.¹⁹⁶ Lidé získali možnost výdělků a zároveň přispěli ke zvelebení obce. Nepříznivou situaci se snažily zlepšovat i místní spolky. Typickým

---

¹⁹⁰ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlábí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=76&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 4. 4. 2014].

¹⁹¹ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1928–1938. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p52&strana=86&nadpis=Pam%C4%9Bn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201918-1927 [cit. 5. 4. 2014].

¹⁹² Jednalo se o 2. rotu hraničářského praporu, který byl ve městě umístěn od roku 1920. HOLUB, Ota: *Trutnovští hraničáři 1920–1938. Příspěvky k dějinám československé armády*. Trutnov 1995, s. 6.

¹⁹³ SOKA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlábí (česká), školní kronika 1930–1938, s. 20.

¹⁹⁴ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlábí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=221&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 5. 4. 2014].

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 167 [cit. 5. 4. 2014].

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 74 [cit. 5. 4. 2014].

příkladem je činnost vrchlabského Svazu Němců v Čechách, který pořádal různé akce pro obyvatelstvo v nouzi, v rámci nichž rozdával potraviny.¹⁹⁷

Ačkoli existovalo mnoho opatření, která měla dopady krize zmírnit, v okrese bylo velké množství lidí, kteří zastávali názor, že stát nedělá pro zlepšení hospodářských poměrů dostatek. Výrazem nespokojenosti byly protestní demonstrace, které pořádali zejména čeští a němečtí komunisté. Roku 1932 byla demonstrace zorganizována v Hostinném, ve kterém se komunisté sešli, aby oslavili 1. máj. Při té příležitosti provolávali hesla, v nichž požadovali odstranění vlády, která není schopná zlepšit životní podmínky.¹⁹⁸ Jednou z významných akcí byla demonstrace svolaná vrchlabskými komunisty na 9. října 1936. Účastníci protestovali proti krácení potravinových lístků. Shromáždění bylo následně ukončeno zásahem četníků, kteří demonstranty rozehnali.¹⁹⁹

Skutečnost, že ještě v roce 1936 obyvatelstvo okrese protestovalo proti špatné hospodářské situaci a že i v tomto roce neustávala výše popsaná pomoc od státu v podobě přidělu potravin, svědčí o vleklosti ekonomické krize na Vrchlabsku.

---

¹⁹⁷SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=80&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 6. 4. 2014].

¹⁹⁸SOKA Trutnov, fond Okresní úřad Vrchlabí, kart. č. 189, inv. č. 566, sign. 8 H, udání.

¹⁹⁹SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=197&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 5. 4. 2014].

6 Česko-německé vztahy ve třicátých letech

6.1 Slavnosti pořádané českým a německým obyvatelstvem

Soužití Čechů a Němců bylo ve třicátých letech negativně ovlivněno dopady hospodářské krize i nástupem Adolfa Hitlera k moci v sousedním Německu. Vyhrocení vztahů obou národností se projevilo v běžném životě obyvatelstva vrchlabského okresu. Napětí lze sledovat na základě sporů jednotlivých občanů či na podobě různých slavností, které se často stávaly prostředkem soupeření mezi Čechy a Němci.

Nejvýznamnější slavností tohoto období, která měla význam pro celý okres, byla oslava uspořádaná roku 1933 při příležitosti čtyřstého výročí povýšení Vrchlabí na město. O konání slavnosti rozhodlo městské zastupitelstvo již roku 1931. V témže roce vznikl i výbor, který měl pracovat na přípravách spojených s výročím.²⁰⁰ Do nich následně zasáhla odezva dramatických událostí v Německu v lednu 1933. Německý starosta města si nicméně nepřál, aby se oslavy připomínající povýšení města staly akcí s politickým podtextem. V souvislosti s tímto přáním dobrovolně opustili přípravný výbor dva členové státu nepřátelských stran DNP a DNSAP, s jejichž politickými názory nesouhlasili ostatní představitelé výboru.²⁰¹

Situace se v danou chvíli jevila jako konsolidovaná. Nejen česká, ale i německá strana odmítala negativistickou politiku zmíněných stran. Trhliny ve společném soužití se projevily až při projednávání otázky podílu českých obyvatel na oslavách. Výsledkem neúspěšných pětidenních rozhovorů byla neúčast českých spolků na slavnosti.²⁰² Plánovaná akce se tak proměnila v čistě německou záležitost. Tato skutečnost byla prohloubena následujícím postupem města, které k účasti na vrchlabské slavnosti vyzvalo i ostatní německá města

---

²⁰⁰ SOkA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=22&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 9. 4. 2014].

²⁰¹ Tamtéž, s. 30 [cit. 9. 4. 2014].

²⁰² Tamtéž [cit. 9. 4. 2014].

bývalé provincie Deutschböhmen. Organizátorům se podařilo získat i vlajky těchto měst, ze kterých byl při oslavě vytvořen na náměstí špalír.²⁰³

Slavnosti probíhaly po tři červencové dny. Zahájení se konalo 7. července formou pochodňového průvodu. Účastníci oslav se rozdělili do pěti skupin, z nichž každá zahajovala průvod v jiné části města. Ze svého stanoviště se již za tmy a s hořícími pochodněmi skupiny vydaly na náměstí, kde se měly spojit. Kromě pochodní v rukou Němců hořely i ohně na okolních kopcích. Na věži děkanského kostela byly nainstalovány žárovky, které vytvářely z velké dálky viditelné číslo 400 jako upomínku na rok 1533, v němž bylo Vrchlabí povýšeno na město. Na náměstí, kde na postupně přicházející průvody čekalo další německé obyvatelstvo, se zpívaly německé písně.²⁰⁴ Následující den, 8. července, se konal slavnostní večer, kterým byla oslava výročí oficiálně zahájena. Účastnili se ho i návštěvníci z okolních obcí. Z Trutnova a Hostinného byly za tímto účelem vypraveny speciální vlaky.²⁰⁵ Projev zde pronesl vrchlabský starosta, který vyjádřil potěšení nad německým charakterem města a připojil přání, aby německým zůstalo i při oslavách tisícího výročí městského povýšení.²⁰⁶ Hlavní program oslav probíhal v neděli 9. července. Na náměstí zazněly projevy, hrála zde kapela, zájemci mohli navštívit zámek či výstavu o historii města. Odpoledne vyvrcholily oslavy průvodem v historických kostýmech, ve kterém byla připomenuta čtyřsetletá historie města.²⁰⁷

Ačkoli nebylo cílem starosty, aby se z oslav stala akce s politickým či národnostním podtextem, nelze říci, že by to platilo stoprocentně. Slavnost měla svůj symbolický význam. Byla ukázkou německé převahy ve městě. Ta byla umocněna tím, že se nejednalo o oslavu

---

²⁰³ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=31&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 9. 4. 2014].

²⁰⁴ Tamtéž, s. 37 [cit. 9. 4. 2014].

²⁰⁵ Tamtéž, s. 53 [cit. 9. 4. 2014].

²⁰⁶ Tamtéž, s. 42 [cit. 9. 4. 2014]; *Die Vierhundertjahrfeier von Hohenelbe. Würdiger und imposanter Verlauf. Prächtiger Festzug. Tausende sind Zuschauer.* Trautenauer Tagblatt, č. 151, 9. 7. 1933, s. 2.

²⁰⁷ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=44&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 9. 4. 2014].

výročí založení školy či spolku, ale o oslavu města, ve kterém pospolu žily obě národnosti. Česká neúčast musela vyvolávat dojem, že Češi jsou zde spíše hosty a město ve skutečnosti patří Němcům. Vyhraněnou podobu oslavy potvrzují i výše zmiňovaná starostova slova o německém charakteru města. O ne příliš pozitivním dopadu na náladu ve městě svědčí i ta skutečnost, že v kronice české školy, která zpravidla reflektovala důležité události v obci, se o výročí povýšení neobjevuje žádná zmínka.

Také české obyvatelstvo okresu pořádalo v roce 1933 několik významných slavností. Jednalo se o dvacetileté výročí založení české vrchlabské školy a připomínku patnáctileté existence Československé republiky. Oslava vzniku školy se uskutečnila v červnu 1933. Při její příležitosti promluvil ředitel školy Václav Kuřák. V projevu byly připomenuty těžkosti, které provázely založení školy, od nepřízně úřadů po vytlučená okna. Zároveň vyslovil řečník přání, aby se česká škola dočkala své vlastní budovy.²⁰⁸

Významnou manifestací českého obyvatelstva byly oslavy 28. října, které proběhly v obou sídlech soudních okresů. Již od roku 1918 platilo, že oslava vzniku republiky byla ryze českou záležitostí a ani rok 1933 nebyl výjimkou. Ve Vrchlabí se na její přípravě podílely všechny české spolky. Dopoledne prošel městem průvod tvořený jejich členy. Dle kroniky se jednalo o dosud největší průvod v historii oslav. Na náměstí byl přednesen projev, kterého se opět ujal ředitel české školy. Večer pořádala místní sokolská jednota slavnostní akademii.²⁰⁹

Charakter oslav v Hostinném byl podobný. Do příprav se zapojily české spolky, zejména Sokolové a česká škola, ke kterým se připojila sokolská jednota z Jaroměře, ochránitelka hostinnského Sokola. I zde prošel městem průvod, který se zastavil na náměstí, kde si občané vyslechli projevy. Jednotlivé řeči měly bojovný charakter a zdůrazňovaly

---

²⁰⁸ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 69; Naše menšiny, 13, 1933, s. 118–119.

²⁰⁹ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 69–70.

nutnost svornosti českého obyvatelstva, jehož vlast je ohrožena. Zakončení slavnosti se odehrálo formou slavnostní akademie.²¹⁰

Obě popsané české slavnosti vrchlabského okresu měly téměř stejný průběh. Přesto lze vysledovat nepatrnou odlišnost, která může prozradit více o charakteru česko-německého soužití ve městech. V obou případech platí, že se německé obyvatelstvo na přípravách oslav nepodílelo. Rozdíl spočíval v tom, jak k oslavě přistoupili němečtí představitelé města. Ve Vrchlabí se oslav, respektive projevu na náměstí, účastnili členové městské rady včetně starosty a slavnost tak nabyla oficiální podoby.²¹¹ V Hostinném se představitelé rady ani starosta oslav neúčastnili a organizátorům zaslali pouze omluvný dopis.²¹²

Ačkoli se vrchlabští ani hostinnští Němci na oslavách 28. října nepodíleli, rok 1933 byl z hlediska celého pohraničí pro podobu tohoto svátku zlomový. V několika převážně německých městech došlo poprvé od vzniku republiky ke spojení obou národností za účelem společných oslav. K připomenutí významu 28. října se připojili Němci v Liberci, Mostě, Ústí nad Labem, Trutnově či Broumově. Tento vývoj událostí byl poněkud překvapivý a česká strana si pokládala otázku, zda za tímto přerodem stojí skutečné ztotožnění se se státem či spíše vypočítavost.²¹³

Podobný posun v česko-německé spolupráci se s určitým zpožděním objevil i ve vrchlabském okresu. První kroky, které by ve Vrchlabí vedly k uspořádání společné oslavy, byly podniknuty v roce 1936. Návrh vzešel od české menšiny. Náplní slavnosti měl být společný průchod městem a oslava na náměstí.²¹⁴ K realizování plánu ale nedošlo, neboť německá strana společnou oslavu odmítla. Nesouhlas zdůvodnila uspořádáním hraničářského

---

²¹⁰ Naše menšiny, 13, 1933, s. 160.

²¹¹ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 70.

²¹² Naše menšiny, 13, 1933, s. 160.

²¹³ Tamtéž, s. 162–165.

²¹⁴ SOkA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=198&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 11. 4. 2014].

dnu.²¹⁵ Jeho pro Němce nepřátelské vyznění bylo hlavním důvodem pro německé odmítnutí.²¹⁶ Výsledkem neúspěšných jednání byly dvě oddělené oslavy. Obě probíhaly 28. října dopoledne. Vrchlabští Němci slavili vznik Československa vůbec poprvé a na základě žádosti německého obyvatelstva byla jejich slavnost uznána za oficiální.²¹⁷ Skutečnost, že Němci začali v roce 1936 slavit vznik republiky, působí poněkud kuriózním dojmem. Otázkou zůstává, zda motivací bylo přijetí československého státu, nebo snaha vymezit se vůči českému obyvatelstvu ve městě.

Překvapivý byl i vývoj v následujícím roce. Tentokrát byla jednání mezi Čechy a Němci úspěšná. Roku 1937 se ve Vrchlabí odehrála první a zároveň poslední společná oslava 28. října v meziválečném období uspořádaná ze strany českých a německých spolků. V den slavnosti vytvořili příslušníci obou národností špalír, který se poté, co prošel městem, shromáždil na náměstí. Zde byly předneseny dva projevy, jeden česky, druhý německy.²¹⁸

Jak bylo řečeno výše, ani v Hostinném se ve dvacátých letech Češi a Němci při slavení vzniku republiky nespojili. V tomto desetiletí docházelo v souvislosti s 28. říjnem především ke sporům o vyvěšení československé vlajky německou stranou. Roku 1924 tak například bylo německými představiteli města odmítnuto vyvěšení státní vlajky na radnici.²¹⁹ Podobně jako ve Vrchlabí došlo i zde ke zlepšení ve třicátých letech. Společná oslava tu byla dokonce uspořádána o tři roky dříve, roku 1934. Podoba akce byla výsledkem spolupráce českých a německých spolků. V předvečer svátku uspořádali obyvatelé města pochodňový průvod.

---

²¹⁵ Jednalo se o akci uspořádanou českými spolky za účelem vyjádření jednoty českého obyvatelstva a odhodlání hájit celistvost státu. SOKA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 135.

²¹⁶ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=198&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 11. 4. 2014].

²¹⁷ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=199&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 9. 4. 2014].

²¹⁸ Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1913–1930, s. 154, *Teilnahme aller Deutschen an der Staatsfeier in Hohenelbe*. Trautenauer Tagblatt, č. 244, 30. 10. 1937, s. 2.

²¹⁹ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1918–1927. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p52&strana=148&nadpis=Pam%C4%9Bt%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201918-1927 [cit. 9. 4. 2014].

V něm byla nesena státní vlajka, která byla po příchodu na náměstí za zpěvu národní hymny vyzvednuta. Poté následovaly proslovy zástupců českého a německého obyvatelstva.²²⁰ Společná oslava byla organizována i v následujících třech letech první republiky.

6.2 Konflikty českého a německého obyvatelstva

Náladu v obcích vrchlabského okresu ve třicátých letech odrážejí drobné konflikty českého a německého obyvatelstva. Oproti desetiletí předcházejícímu bylo množství národnostních sporů, které úřady musely řešit, o poznání vyšší. Jednu skupinu konfrontací tvořily slovní urážky.

V roce 1932 došlo ke sporu tohoto typu v Hostinném. Německý řidič autobusu označil v tamním hostinci českou menšinu a členy hostinnského Sokola za pakáž a odrazil ostatní občany od vstupu do sokolské jednoty.²²¹ Urážka české menšiny byla řešena i roku 1935 ve Špindlerově Mlýně. Spor se odehrál mezi dvěma ženami české a německé národnosti, které spolu žily ve stejném domě a často se dostávaly do konfliktu. V jednom z nich označila Němka českou menšinu za „české mrchy“, které drží pohromadě. Nadávku „böhmische Äser“ poté několikrát opakovala. Tento průběh sporu potvrdily tři další ženy, které byly v té době v domě přítomny. Žena německé národnosti se k hádce přiznala a vysvětlila, že dříve žila ve Vrchlabí také pohromadě s Čechy, s nimiž ale nebyly takové problémy jako ve Špindlerově Mlýně. Z důvodu špatného soužití se uchýlila k nadávce.²²² Slovní urážka zazněla roku 1936 i ve Vrchlabí. Německá občanka města si na tamním poštovním úřadě přečetla vyhlášku ministerstva o půjčce na obranu státu. Reakcí bylo pronesení slov „*Schau,*

---

²²⁰ SOkA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1918–1927. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p53&strana=110&nadpis=Pam%C4%9Btn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201928-1938 [cit. 9. 4. 2014].; Naše menšiny, 14, 1934, s. 167.

²²¹ SOkA Trutnov, fond Okresní úřad Vrchlabí, kart. č. 189, inv. č. 562, sign. 8 C, udání.

²²² Tamtéž, kart. č. 189, inv. č. 570, sign. 8 Sch, udání.

wie sie blöd sind.“²²³ Žena se posléze ospravedlňovala tím, že slova vyslovila z toho důvodu, jelikož nebezpečí války nehrozí a vyhláška obyvatelstvo zbytečně znepokojuje.²²⁴ Ve stejném roce se česko-německý konflikt odehrál na vrchlabském nádraží. Němec Weirich se zde dostal do sporu s českými chlapci, kterým vyhrožoval zmlácením. Do rozepře se vmísil Čech Schreier, který chtěl Weiricha uklidnit. Němec na to reagoval urážkou a Schreier jej napomenul, aby na něj mluvil česky. Jako reakce zazněla Weirichova slova „*Ich scheise auf die Tscheche.*“²²⁵ Při vyšetřování případu se Weirich ke zmíněným urážkám přiznal.²²⁶

Podstatou mnoha sporů po roce 1933 bylo projevování podpory Adolfu Hitlerovi a víra v brzké začlenění pohraničí do Třetí říše. Roku 1933 došlo u obce Černý Důl ke konfliktu mezi německými dělníky a finanční stráží konající obchůzku. Roztržku zahájil jeden z německých dělníků, který při setkání s hlídkou pronesl slova „*Heil Hitler*“. Stráž chtěla vědět, kdo byl původcem těchto slov, ale nikdo se nepřiznal. Při rozchodu obou skupin zakřičel německý dělník slova „*No warts wir werden euch das in der nächsten Zeit auszahlen.*“²²⁷ Nemyslel tím pravděpodobně jen dělníky, kteří by se měli vypořádat s finanční stráží, ale Německo, které se vypořádá s Československem.²²⁸

Vykřikování slov „*Heil Hitler*“ bylo ve vrchlabském okrese frekventovanou formou německé provokace. Vedle slovní podpory se rostoucí popularita nacistického Německa projevovala i poslechem Hitlerových projevů. Příklad tohoto typu byl například vyšetřován v listopadu 1933 v Pommendorfu, ve kterém se k poslechu Hitlerova projevu sešli v domácnosti nejen členové rodiny, ale i učitel místní školy. Někteří z přítomných byli bývalými členy v té době již zakázané strany DNSAP.²²⁹ Příznivci nacistické ideologie byly také zpívány písně. V Hořejším Vrchlabí byla podpora Hitlerovi vyjadřována písní, ve které je

---

²²³ „Podívej, jak jsou hloupí.“ SOkA Trutnov, fond Okresní úřad Vrchlabí, kart. č. 190, inv. č. 572, sign. S U, udání.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ „Kašlu na Čechy.“ Tamtéž, kart. č. 190, inv. č. 573, sign. 8 Sch, udání.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ „V budoucnu vám to spočítáme.“ Tamtéž, kart. č. 189, inv. č. 561, sign. 8 B, udání.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Tamtéž, kart. č. 189, inv. č. 568, sign. 8 K, udání.

reflektováno omezení německého říšského rozhlasu: „*Die Fenster zu, der Hitler spricht, die Republik erlaubt es nicht, alles in mich, sehnt sich nach ihm, schenk mir den Hitler, und schenk mich ihm.*“²³⁰ Němci zpívali také známé písně *Wacht am Rhein, Das Horst Wessel Lied* či *Kampflied der Nationalsozialisten*. Texty písní byly mezi Němci, včetně německé mládeže, šířeny, čemuž se československé orgány snažily bránit.²³¹

Rozmáhání státu nepřátelských nálad ve vrchlabském okrese se projevovalo i aktivitami již zmíněných negativistických stran DNP a DNSAP. V srpnu 1933 se uskutečnila v Horním Lánově schůze DNSAP, jíž se účastnilo 24 členů strany. Shromáždění bylo nuceně ukončeno, neboť se konalo v hostinci, do kterého měli přístup všichni obyvatelé vesnice. Schůze tím pádem nesplňovala podmínky důvěrného shromáždění.²³² Nepovolená schůze téže strany se konala v březnu 1933 na vrchlabské Střelnici. Záhy po zahájení nařídil zde přítomný zástupce okresního úřadu její rozpuštění. Jelikož členové strany odmítali sál dobrovolně opustit, byl nutný zásah četnictva, které přítomné z místnosti vytlačilo.²³³ V Horní Brusnici došlo ke konfliktu s DNSAP kvůli jejím stranickým legitimacím. Byl na nich vytištěn hákový kříž a německý text „*Zusammenfassung des gesamten deutschen Siedlungsgebietes in Europa zum demokratischen , sozialen Deutschen Reiche.*“²³⁴ Členům strany bylo nařízeno hákový kříž i text odstranit. Jelikož ke splnění požadavku nedošlo, byly členům legitimace zabaveny.²³⁵

---

²³⁰ „Okna zavřená, Hitler hovoří, republika to nedovoluje, všechno ve mně touží po něm, daruj mi Hitlera a daruj mě jemu.“ SOkA Trutnov, fond Okresní úřad Vrchlábí, kart. č. 189, inv. č. 563, sign. 8 E, udání.

²³¹ Tamtéž, kart. č. 190, inv. č. 570, sign. 8 St, udání.

²³² Tamtéž, kart. č. 189, inv. č. 564, sign. 8 F, udání.

²³³ Tamtéž, kart. č. 189, inv. č. 568, sign. 8 K, udání.

²³⁴ „Připojení všech německých sídelních oblastí v Evropě k demokratické, sociální Německé říši.“ Tamtéž, kart. č. 190, inv. č. 571, sign. 8 T, udání.

²³⁵ Tamtéž.

6.3 Parlamentní volby v roce 1935

Poslední meziválečné volby do obou komor Národního shromáždění Československé republiky byly z mnoha důvodů zlomové. Jejich osudovost byla dána zejména dvěma faktory. Všeobecně se předpokládalo, že prezident Masaryk brzy po volbách abdikuje. Pro voliče to znamenalo tu skutečnost, že kandidáti, které volí, jsou zároveň potenciálními voliteli nového prezidenta.²³⁶ Druhým faktorem, který posiloval význam volebního výsledku, byla přítomnost státu nepřátelské a nacistickou ideologií infiltrované strany. Henleinova Sudetendeutsche Partei, které se obratným manévrováním podařilo dostat na volební kandidátky, představovala reálné ohrožení budoucnosti Československa. Volby tak bylo možné chápat i jako plebiscit sudetoněmeckých oblastí o tom, kam chtějí v politické oblasti směřovat.²³⁷ Kromě poslanců a senátorů se v roce 1935 volili podruhé v meziválečném období i zástupci do zemských a okresních zastupitelstev.²³⁸

Výsledek květnových parlamentních voleb byl prohrou pro demokratické strany. Ve volbách do poslanecké sněmovny se na prvním místě v českých zemích umístila Sudetendeutsche Partei, která získala 19,4 % hlasů. Do té doby nejsilnější agrární strana (Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu) získala 13,2 %, na třetím místě se s 13 % umístila sociální demokracie (Československá sociálně demokratická strana dělnická), po ní následovali národní socialisté (Československá strana národně sociální), kteří získali 11 %.²³⁹ Německé aktivistické strany utrpěly vzhledem k počtu hlasů odevzdaných SdP drtivou porážku. Němečtí lidovci (Deutsche Christsoziale Volkspartei) obdrželi 2,6 % hlasů a německá sociální demokracie (Sozialdemokratische Arbeitpartei in der Tschechoslowakischen Republik) 4,7 %.²⁴⁰ Při volbách v roce 1929 přitom volilo německou

---

²³⁶ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1930–1935*, s. 489.

²³⁷ Tamtéž, s. 537.

²³⁸ TRAPL, Miloš: *Československo 1918–1948*. Olomouc 2001, s. 17.

²³⁹ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006. K 90. výročí vzniku samostatného československého státu*. Praha 2008, s. 71.

²⁴⁰ Tamtéž.

sociální demokracii asi 31 % všech voličů německé národnosti. Ve volbách roku 1935 klesl počet německých hlasů téměř na polovinu (16,1 %.). Lidovci získali v roce 1929 hlas od 22 % německých obyvatel, o šest let později pouze od 9 %.²⁴¹ Dle odhadů volilo v roce 1935 Henleinovu stranu 67 % všech německých voličů.²⁴² Prostřednictvím voleb se tak naplno prosadil německý nacionalismus.

Vzestup Henleinovy SdP byl typický i pro politický okres Vrchlabí. Před volbami zde probíhala mohutná propaganda strany, v jejímž rámci navštívil region sám Konrad Henlein. Na počátku května pronesl tři projevy v Trutnově, poté navštívil i Vrchlabí. Zde 4. května promluvil ke svým příznivcům, jejichž počet dosahoval několika tisíc.²⁴³ Stejný den vyslechl Henleinovu řeč i v Hostinném. Ačkoli sem nepřišlo tolik posluchačů jako ve Vrchlabí, kapacita tělocvičny, v níž se projev odehrával, byla nedostatečná a proslov byl tlampačem, pro ty, kteří se dovnitř nedostali, šířen i do jejího okolí.²⁴⁴

Volební agitace v okrese byla prováděna i řadovými členy místní SdP. Československé orgány musely řešit především šíření zakázaných letáků. Před volbami se případ tohoto typu vyšetřoval v Horním Lánově. Volební plakáty s nápisem „*Volk im Dreck, Bonzen im Speck*“²⁴⁵ útočící na socialistické strany, byly jednatelem lánovské organizace SdP vylepeny u tamního poštovního úřadu. Na plakátu byli zobrazeni těžce pracující lidé, kteří nesou na svých ramenou křeslo, na němž spokojeně sedí muž představující socialistu. Výjev doplňoval nápis „*Wählt ShF*“²⁴⁶ Případ zakázaného vylepování plakátů se objevil i ve Vrchlabí. Leták stejného obsahu jako v Lánově byl v obci uveřejněn předsedou tamní

²⁴¹ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1930–1935*, s. 534.

²⁴² Tamtéž, s. 499.

²⁴³ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–193. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=120&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 11. 4. 2014].

²⁴⁴ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné 1928–1938. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p53&strana=124&nadpis=Pam%C4%9Btn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201928-1938 [cit. 11. 4. 2014].

²⁴⁵ „Lid ve špíně, političtí předáci v přepychu.“ SOKA Trutnov, fond Okresní úřad Vrchlabí, kart. č. 189, inv. č. 568, sign. 8 K, udání.

²⁴⁶ Tamtéž.

Sudetoněmecké strany.²⁴⁷ V Hostinném pak bylo před volbami zabaveno 180 těchto zakázaných letáků, které v noci po městě vylepovali členové SdP.²⁴⁸

V obou soudních okresech se Henleinova strana stala vítěznou. Ve vrchlabském získala SdP 64 % hlasů. Na dalších třech místech se s výrazným odstupem umístily strany s téměř stejným volebním výsledkem - němečtí sociální demokraté se 7,7 %, následovali němečtí agráři (Bund der Landwirte), kteří obdrželi 7,4 % a němečtí lidovci se 7,1 % hlasů.²⁴⁹ V hostinnském soudním okrese nebyl úspěch SdP tak výrazný. Straně se zde těsně nepodařilo získat nadpoloviční většinu hlasů. Celkem obdržela 49,7 %. Za ní se umístili sociální demokraté se 16,9 %. Němečtí lidovci na třetím místě obdrželi 12,3 %, čtvrtí agráři 10,7 %.²⁵⁰ Celkový počet hlasů pro SdP v politickém okrese Vrchlabí činil 57,6 %.²⁵¹

Týden po parlamentních volbách se uskutečnily volby do okresního zastupitelstva. I v tomto případě bylo vítězství SdP ve vrchlabském politickém okrese drtivé. Henleinova strana získala 59,8 %, což ve výsledku znamenalo 11 mandátů z 24. Druzí němečtí sociální demokraté získali pět mandátů, němečtí agráři a česká volební skupina každý tři mandáty, němečtí lidovci jeden.²⁵² Při předchozích volbách do okresního zastupitelstva v roce 1928 byly německé aktivistické strany úspěšnější. Nejvíce mandátů měli sociální demokraté (sedm mandátů), po nich následovali lidovci a agráři. Obě strany měly v zastupitelstvu pět svých kandidátů. DNSAP, předchůdkyně Sudetoněmecké strany, získala prostřednictvím voleb roku 1928 dva mandáty.²⁵³ Je zřejmé, že ve srovnání s rokem 1928 byly volby v roce 1935 drtivou porážkou pro německé aktivistické strany. Státu nepřátelská strana získala rozhodující vliv v zastupitelstvu a otevřela si tak cestu k boji za definitivní ovládnutí okresu.

---

²⁴⁷ SOkA Trutnov, fond Okresní úřad Vrchlabí, kart. č. 189, inv. č. 568, sign. 8 K, udání.

²⁴⁸ Tamtéž, kart. č. 189, inv. č. 569, sign. 8 L, udání.

²⁴⁹ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci e demokraté*, s. 45

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Jeden člen zastupitelstva byl nestraník. SOkA Trutnov, fond Okresní úřad Vrchlabí, kart. č. 66, inv. č. 392, přehled o složení okresního zastupitelstva a okresního výboru z roku 1935.

²⁵³ Tamtéž.

6.4 Rozmach henleinovského hnutí a rok 1938

Volby roku 1935 stály na počátku vzestupu henleinovského hnutí ve vrchlabském okrese. Růst příznivců Sudetoněmecké strany spojený s veřejnými vystoupeními a manifestacemi jejích členů je typický pro druhou polovinu třicátých let. Na Vrchlabsku lze rozvoj aktivit této státu nepřátelské strany sledovat zejména od roku 1936. Svá shromáždění pořádala stana v Hostinném a ve Vrchlabí opakovaně. Příkladem byl 1. květen, který byl tradičně příležitostí k oslavě i pro sociální demokraty a komunisty. Obě města tak zažila kumulaci několika politických manifestací.²⁵⁴ V praxi to vypadalo tak, že v devět hodin zahájili své shromáždění komunisté, za hodinu je následovali sociální demokraté a v jedenáct hodin henleinovci.²⁵⁵

Agitaci neprováděli pouze místní členové Sudetoněmecké strany. Za účelem zvýšení její popularity přijížděli do vrchlabského okresu i sudetoněmečtí poslanci. V září 1936 promluvil na vrchlabské Střelnici o aktuálních politických problémech poslanec Sander.²⁵⁶ Na témže místě přednesli v listopadu k příznivcům SdP projev poslanci Rudolf Kasper²⁵⁷ a Adolf Kellner, krajský vůdce Sudetoněmecké strany.²⁵⁸ Hostinný soudní okres navštívil v srpnu

---

²⁵⁴ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=176&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 13. 4. 2014]; SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné, 1928–1938. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p53&strana=151&nadpis=Pam%C4%9Btn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201928-1938 [cit. 13. 4. 2014].

²⁵⁵ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné, 1928–1938. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p53&strana=151&nadpis=Pam%C4%9Btn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201928-1938 [cit. 13. 4. 2014].

²⁵⁶ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=195&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 13. 4. 2014].

²⁵⁷ Rudolf Kasper byl odborový vůdce pocházející z Broumovska, který se řadil k sociálně radikálnímu křídlu strany. KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1930–1935*, s. 189.

²⁵⁸ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí, 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=204&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 13. 4. 2014].

1937 poslanec SdP Wollner.²⁵⁹ Mezi akce pořádané místní SdP patřily i různé slavnostní večery či průvody.²⁶⁰

Zmíněné aktivity Sudetoněmecké strany byly zatím jen určitou předzvěstí mohutného rozvoje henleinovského hnutí, který na Vrchlabsku spadá především do let 1937 a 1938. Nárůst příznivců strany byl v tomto období podpořen přítomností samotného předsedy SdP v okresu.

Henleinovo turné po východních Čechách se uskutečnilo v květnu 1937. Zahájeno bylo 13. května v Trutnově. První projev v Krkonoších ale nesplnil Henleinova očekávání. Účast nebyla tak vysoká, jak předpokládal a navíc necítil stoprocentní podporu od svých posluchačů.²⁶¹ Přes obce na Jaroměřsku a Královédvorskou dozazil Konrad Henlein do vrchlabského politického okresu. 14. května promluvil v Hostinném ke členům místní SdP.²⁶² Hlavním cílem v regionu bylo ovšem sídlo politického okresu Vrchlabí, ve kterém své krkonošské turné 23. května ukončil.

Den Henleinovy návštěvy byl významným shromážděním příznivců SdP v okresu. Při příležitosti jeho příjezdu byl uspořádán slavnostní průvod městem. Jeho podoba se musela podřídit nařízení státní policie, jež zakázala hudební doprovod a oblek vlajkonošů v průvodu, který příliš připomínal uniformu.²⁶³ I přes tato omezení byla Henleinova návštěva velkou manifestací místních se Sudetoněmeckou stranou sympatizujících Němců, kteří dávali najevo

---

²⁵⁹ SOkA Trutnov, Pamětní kniha města Hostinné, 1928–1938. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_766_p53&strana=151&nadpis=Pam%C4%9Btn%C3%AD%20kniha%20obce%20Hostinn%C3%A9%201928-1938 [cit. 13. 4. 2014].

²⁶⁰ Tamtéž, s. 153 [cit. 13. 4. 2014]; SOkA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=197&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 13. 4. 2014].

²⁶¹ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 78.

²⁶² Tamtéž, s. 79.

²⁶³ *Begeisterter Empfang K. Henleins in Hohenelbe*. Trautenuer Tagblatt, č. 117, 25. 5. 1937, s. 3; SOkA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=241&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 15. 4. 2014].

svou semknutost s Konradem Henleinem.²⁶⁴ Podstatou projevu předneseného předsedou SdP bylo zdůraznění práva Němců na vlastní samosprávu.²⁶⁵ Turné po východních Čechách vrchlabskou návštěvou skončilo. Tamní obyvatelstvo se ale s vůdcem SdP neloučilo nadlouho, neboť Henlein byl pozván na červencový sjezd Svazu Němců v Čechách.²⁶⁶

Svaz Němců v Čechách (Bund der Deutschen) měl své kořeny již v 19. století. Původně vznikl jako nepolitický spolek Němců v českých zemích, který měl vykonávat hospodářskou a kulturní obranu práci.²⁶⁷ Nepolitický charakter Svazu se změnil ve třicátých letech 20. století v souvislosti s vyhrocením situace v Německu. Největší organizace sudetských Němců v Čechách získala novou nacistickou orientaci, jež byla umocněna vazbami na Sudetoněmeckou stranu. Prostřednictvím rozmanité propagandy usiloval Svaz Němců o získání masové podpory v německých oblastech Československa.²⁶⁸ Nejvýznamnější akcí pořádanou spolkem byl jeho každoroční celostátní sjezd. V roce 1937 bylo jako místo sjezdu zvoleno Vrchlabí.

Centrum vrchlabského politického okresu bylo důležitým městem ve spolkové organizaci. Zde působící Svaz Němců v Čechách byl jedním z nejaktivnějších.²⁶⁹ Výběr Vrchlabí za místo sjezdu znamenal posílení nejen spolku, ale i Sudetoněmecké strany, se kterou Svaz spolupracoval. Sjezd probíhal od 2. do 5. července. Program se příliš nelišil od slavností jiných německých spolků. Náplní byly projevy, schůze, kladení věnců, slavnostní večer, průvod městem či manifestační jízda automobily po vrchlabském okresu.²⁷⁰ I přes jistou podobnost s vrchlabskými oslavami výročí povýšení na město bylo vyznění sjezdu odlišné. K celé akci se přistupovalo velmi vážně. Byla označována jako „sjezd všech Němců“

---

²⁶⁴ SOKA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=241&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 15. 4. 2014].

²⁶⁵ *Begeistertter Empfang K. Henleins in Hohenelbe*. Trautenauer Tagblatt, č. 117, 25. 5. 1937, s. 3.

²⁶⁶ *Konrad Henlein nach Hohenelbe eingeladen*. Trautenauer Tagblatt, č. 120, 29. 5. 1937, s. 3.

²⁶⁷ GAWRECKI, Dan: *Spolek Bund der Deutschen a jeho sjezd ve Vrchlabí v roce 1937*. In: Krkonoše–Podkrkonoší 3, Hradec Králové 1967, s. 167.

²⁶⁸ GAWRECKI, Dan: *c. d.*, s. 174.

²⁶⁹ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 106.

²⁷⁰ GAWRECKI, Dan: *c. d.*, s. 180–181.

a měla být vyjádřením německé jednoty. Pro členy východočeské župy, pod kterou vrchlabský Svaz spadal, byla účast na oslavách povinná.²⁷¹ Z Trutnova byly za účelem návštěvy sjezdu vypraveny speciální vlaky.²⁷² Skrytým cílem akce byla podpora československému státu nepřátelské Sudetoněmecké strany. Tento úkol se podařilo splnit. K posílení pozice SdP ve vrchlabském okrese významně přispěla i přítomnost Konrada Henleina na sjezdu. O pronacistické orientaci Svazu Němců, která se na předchozím sjezdu ještě zcela neprojevila, po tom vrchlabském už nikdo nepochyboval.²⁷³ Sjezd lze zároveň považovat za určitý zlom v politickém o ideovém směřování německého obyvatelstva v okrese.

Rozmach henleinovského hnutí na Vrchlabsku nezůstal bez odezvy. Snaha zabránit jeho vzestupu vycházela jak z české, tak z německé strany. Proti Sudetoněmecké straně vystupovali zejména sociální demokraté. Nesouhlas s politikou Konrada Henleina dovedl českou a německou sociální demokracii ke spolupráci. Výsledkem bylo například společné slavení 1. května ve Vrchlabí a Hostinném nebo různé manifestace. Jedním z posledních významnějších shromáždění v krkonošském regionu byl Volkstag uspořádaný v červenci 1937 v Trutnově, na kterém promluvil i poslanec Wenzel Jaksch.²⁷⁴

Nebezpečí spojené s aktivitami Sudetoněmecké strany mobilizovalo i jednotlivé české spolky. Nejvýznamnější manifestací českého obyvatelstva v okrese byl hraničářský den, který byl uspořádán 13. září 1936 ve Vrchlabí.²⁷⁵ Slavnosti se účastnily všechny české spolky v čele se sokolskou jednotou, jež při této příležitosti slavila 25 let své existence. Podstatou hraničářského dne bylo vyjádření odhodlání bojovat za zachování celistvosti Československa. Náplní slavnosti byl dopolední průvod městem. Jeho účastníci směřovali na náměstí, na

---

²⁷¹ GAWRECKI, Dan:c. d., s. 177.

²⁷² *Achtung Sonderzug zum Bundesfest nach Hohenelbe*. Trautenauer Tagblatt, č. 148, 2. 7. 1937, s. 3.

²⁷³ GAWRECKI, Dan:c. d., s. 186.

²⁷⁴ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 83–84.

²⁷⁵ Termín hraničáři označovali Čechy žijící v národnostně převážně německém pohraničí Československa. Své kolegy tak označovali zejména členové vnitrozemských odborů Národní jednoty severočeské. PAVLÍČEK, Jaromír: *c. d.*, s. 177.

kterém byla vztyčena státní vlajka a vyslechnuty projevy poslance Dubického a přednosta berní správy Haška. Několik tisíc zde přítomných lidí přísahalo věrnost Československé republice. Odpoledne se konalo odhalení Tyršova balvanu upomínajícího na výročí vrchlabského Sokola.²⁷⁶ Manifestace českého obyvatelstva okresu vyvolala negativní reakci SdP. Henleinovcům vadil zejména obsah projevu předsedy berní správy, ve kterém zazněly požadavky vrchlabských Čechů. SdP podala stížnost u kanceláře prezidenta republiky a kvůli nepřátelskému vyznění hraničářského dne žádala rozpuštění českých spolků.²⁷⁷ Důsledkem bylo i výše zmíněné odmítnutí účasti na společných oslavách 28. října.

K posílení české menšiny v regionu přispělo i otevření Národního domu a sokolovny ve Vrchlabí. Zisk vlastního centra pro české obyvatelstvo byl výsledkem několikaletého úsilí. Sokolské jednotě se podařilo odkoupit zkrachovalou Goldschmidtovu textilku. Prodejem strojů z továrny získala část prostředků na výstavbu Národního domu a sokolovny.²⁷⁸ Slavnost uspořádaná při příležitosti jejich otevření měla manifestační charakter. Do Vrchlabí se sjeli zástupci spolků z širokého okolí. Dle odhadů dosáhl počet zde přítomných Čechů deseti tisíc, což by znamenalo, že se jednalo o dosud největší českou oslavu ve městě.²⁷⁹

S rokem 1938 přišlo vyhocení národnostní situace v okresu, které souviselo s činností Sudetoněmecké strany. Ta vyvíjela od začátku roku mimořádnou aktivitu zahrnující zejména stranické schůze. 10. ledna se shromáždění tohoto typu uskutečnilo na vrchlabské Střelnici, kde k Henleinovým příznivcům promluvil poslanec SdP Sander. Jeho protistátně zaměřený projev byl ukončen nuceným rozpuštěním akce, které nařídily místní úřady. I přesto se Sander do Vrchlabí vrátil, aby zde na počátku února přednesl svůj druhý projev.²⁸⁰

---

²⁷⁶ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1930–1938, s. 135–136; Naše menšiny, 16, 1936, s. 129; *Tschechische Grenzlerstagung in Hohenelbe*. Trautenauer Tagblatt, č. 201, 4. 9. 1936, s. 2.

²⁷⁷ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1930–1938, s. 158.

²⁷⁸ SOkA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. In: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-trutnov/?adresar=CZ_225105010_764_12&strana=241&nadpis=Obecn%C3%AD%20kronika%20Vrchlab%C3%AD%201933-1937 [cit. 15. 4. 2014].

²⁷⁹ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (česká), školní kronika 1930–1938, s. 156.

²⁸⁰ MATELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 102.

Na konci ledna se obdobná schůze odehrála v Hostinném. Zde řečnící předseda poslaneckého klubu SdP Ernst Kundt kritizoval nevyřešené otázky týkající se především hospodářské oblasti, kterými by se měl stát zabývat. Vedle toho útočil ve svém projevu i na ministra Spinu, představitele německé agrární strany, který hovořil předchozí den ve Vrchlabí.²⁸¹

Mezníkem ve vývoji a postavení Sudetoněmecké strany byl anšlus Rakouska uskutečněný Německem v březnu 1938, který stál na počátku úpadku německých aktivistických stran v republice. Připojení Rakouska k Německu vyvolalo nadšení u většiny českých Němců, kteří věřili i v brzké začlenění československého pohraničí.²⁸² Němečtí aktivističtí politici byli tímto vývojem výrazně oslabeni. Konrad Henlein prohlašoval, že pouze jeho strana je opravdovou zástupkyní sudetských Němců. Postavení ostatních německých stran bylo navíc podryváno přístupem československé vlády, která jim nevyjadřovala dostatečnou podporu. Výsledkem této nelehké situace bylo podrobení aktivistických stran SdP. Jako první přestoupili k Henleinově straně němečtí agráři, které záhy následovali lidovci. Sociální demokraté se tak dostali do obtížné pozice, neboť zůstali v boji proti SdP osamoceni.²⁸³ Sloučení německých stran se odehrálo i ve vrchlabském okrese. V Hostinném byl důsledkem podrobení dosud aktivistických stran zisk většiny křesel v obecním zastupitelstvu členy SdP.²⁸⁴

K upevnění již tak silné pozice Sudetoněmecké strany došlo prostřednictvím posledních meziválečných obecních voleb, které proběhly v květnu 1938. Celý tento měsíc byl spojen s aktivitami henleinovců spočívajícími v rozmanité volební agitaci a provokacích. Tuto činnost vykonávala polovojenská organizace SdP Freiwilliger Schutzdienst, která se v pohraničí zformovala v průběhu května. Jednalo se v podstatě o teroristickou organizaci,

---

²⁸¹ *Große Versammlung in Arnau*. Trautenauer Tagblatt, č. 26, 2. 2. 1938, s. 3.

²⁸² KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1936–1938*, s. 503.

²⁸³ Tamtéž, s. 504.

²⁸⁴ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 105.

jejímž hlavním úkolem bylo vyvolávání nepokojů a příprava ozbrojeného povstání.²⁸⁵ Samotné volby pak byly chápány jako plebiscit o připojení československého pohraničí k Německu a jako prostředek k uchopení moci v Sudetech.²⁸⁶ Tato okolnost vytvořila z týdnů předcházejících volbám napjaté období provázené provokacemi SdP. Z důvodu neudržitelnosti situace přistoupila československá vláda k vyhlášení mobilizace. Toto opatření částečně přispělo ke zklidnění vyhrocené situace v pohraničních regionech.²⁸⁷

Volby ve vrchlabském okrese, stejně jako v celé oblasti severovýchodních Čech, se uskutečnily 29. května a 12. června.²⁸⁸ Vítězství SdP zde bylo triumfální. Ve vrchlabském soudním okrese získala 79 % všech hlasů. Na druhém místě skončila česká volební skupina, která obdržela 16 %. Zisk 3 % hlasů německou sociální demokracií představoval volební fiasko.²⁸⁹

Úspěch SdP v soudním okrese Hostinné byl obdobný. Strana zde obsadila první místo se 79 %. Na rozdíl od prvního okresu zde porážka sociální demokracie nebyla tak výrazná. Tato německá aktivistická strana zde obdržela 10 % hlasů. O jedno procento méně získala česká volební skupina.²⁹⁰ Výsledky těchto stran jsou ovšem vzhledem k počtu hlasů odevzdaných Sudetoněmecké straně spíše marginální. Vzkaz, který německé obyvatelstvo okresu poslalo prostřednictvím voleb, byl jednoznačný. Cesta k získání rozhodujícího vlivu pro SdP v regionu byla nyní otevřena. Nadvláda se projevila ve složení nového, z voleb vzešlého obecního zastupitelstva. Ve Vrchlabí získala strana 29 z 36 mandátů, v Hostinném to bylo 24 křesel z celkového počtu 30.²⁹¹ Na přelomu června a července se tato nová zastupitelstva sešla k první společné schůzi. V Hostinném se tak stalo 30. června, ve Vrchlabí

---

²⁸⁵ HOLUB, Ota: *Krkonoše 1938. Vojensko politická situace v Krkonoších a jejich podhůří* (dále jen *Krkonoše 1938*). Hradec Králové 1966, s. 21; KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1936–1938*, s. 530.

²⁸⁶ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 127.

²⁸⁷ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1936–1938*, s. 525; METELKA, Jaroslav: *Osudný podzim 1938 v pohraničí severovýchodních Čech*. Hradec Králové 1973, s. 14.

²⁸⁸ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 131.

²⁸⁹ *Výsledek voleb do obcí v pohraničních krajích*. Naše menšiny, 18, 1938, s. 84–85.

²⁹⁰ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 131.

²⁹¹ Tamtéž, s. 132.

o den později. V obou případech bylo výsledkem zvolení nového starosty pocházejícího z řad SdP.²⁹²

Postavení SdP ve sledovaném okresu bylo nyní neatřesitelné a henleinovci, vědomi si této skutečnosti, provokovali tamní české obyvatelstvo.²⁹³ Tento nepříznivý vývoj nezůstal bez odezvy české strany. Letní měsíce roku 1938 se nesly ve znamení manifestací Čechů, kteří při nich deklarovali odhodlání bránit republiku. Shromážděním velkého významu byl například X. všesokolský slet (čtvrtý a poslední slet v meziválečném období), kterého se zúčastnili i zástupci z vrchlabského okresu.²⁹⁴ Další vlna manifestací následovala v době Runcimanovy mise zahájené v srpnu za účelem zprostředkování jednání mezi československou vládou a Sudetoněmeckou stranou. Vrchlabského okresu se ovšem manifestace dotkly jen okrajově, neboť v této době byly organizovány zejména v okolních národnostně českých oblastech.²⁹⁵

Rozhodující boj henleinovců za ovládnutí pohraničí nastal v září. Období od 11. do 13. září je zpravidla označováno jako první etapa puče v Sudetech. V jeho průběhu byli příznivci Sudetoněmecké strany povzbuzeni Hitlerovým projevem útočícím na Československo proneseným při příležitosti sjezdu nacistické strany v Norimberku.²⁹⁶ První den puče došlo ke konfliktu v Hostinném. Komunistická strana měla na tento den naplánovaný projev a příznivci Sudetoněmecké strany jim v jejich záměru chtěli zabránit. Za tímto účelem vtrhli do sálu, ve kterém se k vyslechnutí projevu shromáždili hostinnští komunisté, a prostřednictvím výhružek si vynutili rozpuštění schůze. Henleinovci poté za zpěvu nacistických písní prošli městem. Situaci se následně podařilo uklidnit, čímž se předešlo většímu střetnutí mezi oběma stranami.²⁹⁷ Podnětem k zahájení opravdového útoku

---

²⁹² METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 137.

²⁹³ Tamtéž, s. 139.

²⁹⁴ SOkA Trutnov, fond Obecná škola Vrchlabí (čes.), školní kronika 1930–1938, s. 163.

²⁹⁵ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 151–157.

²⁹⁶ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1936–1938*, s. 570.

²⁹⁷ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 158.

v pohraničí byl zmiňovaný Hitlerův norimberský projev pronesený následujícího dne. Ve Vrchlabí byl bezprostřední reakcí na něj pochod místních henleinovců městem, shromáždění na náměstí a vyslechnutí projevu okresního vůdce SdP. Ačkoli byla situace velmi napjatá, ke střetu zde nedošlo a příznivci SdP se sami rozešli. Vrchlabští komunisté, odhodlaní se henleinovcům postavit, a jilemničtí dělníci, kteří přijeli ohroženým Čechům na pomoc, tak nakonec zasahovat nemuseli.²⁹⁸ Generální stávka, kterou henleinovci vyhlásili na 13. září, vyzněla na Vrchlabsku spíše do ztracena. První fáze henleinovského puče v okrese, potažmo v celých Krkonoších, proběhla relativně klidně a nenabyla podoby ozbrojeného povstání. Lišila se tak například od blízkého Liberecka, kde henleinovci zavraždili několik Čechů.²⁹⁹

Pozice Sudetoněmecké strany byla po neúspěšném puči velmi oslabena. Důsledkem této skutečnosti byl útěk čelních představitelů strany, včetně Konrada Henleina, do Německa. Příznivě se vyvíjející situace v pohraničí byla podtrhnuta zákazem organizace *Freiwilliger Schutzdienst* a 16. září i rozpuštěním samotné SdP. Z řad do Německa uprchlých henleinovců byla následně vytvořena nová organizace *Sudetendeutsche Freikorps*, jejímž úkolem bylo zejména provádění provokací na hranicích.³⁰⁰

Relativně klidné období následující po potlačení první fáze povstání bylo ukončeno 21. září, kdy došlo ze strany československé vlády k přijetí německých požadavků vznesených Hitlerem v Berchtesgadenu.³⁰¹ Tímto vývoje byli henleinovci povzbuzeni a zahájili druhou etapu protistátního povstání. Ve vrchlabském politickém okrese nabyly nejdramatičtější podoby události v Hostinném. V noci z 20. na 21. září zde vypukla vzpoura vedená především bývalými členy *Freiwilliger Schutzdienst*. Ti spolu s dalšími německými obyvateli města vyšli v noci do ulic, aby dali najevo své sympatie k Sudetoněmecké straně a nacistickému Německu. Část povstalců poté přepadla železniční stanice v Hostinném

---

²⁹⁸ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 161

²⁹⁹ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země 1936–1938*, s. 571.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 573.

³⁰¹ Na jejich základě mělo Československo postoupit Německu oblasti s více než 50% podílem německého obyvatelstva. Tamtéž, s. 588.

a v Chotěvicích, kde odzbrojili tamní nádražní stráž. V Chotěvicích obsadili kromě nádraží ještě poštovní úřad a četnickou stanicí. Vyhrocenou situaci se podařilo uklidnit až vojákům a četníkům vyslaným do Hostinného z Jičína. Ti během krátké chvíle obsadili v ranních hodinách město a zastavili henleinovský postup. Z preventivních důvodů byla část vojska poslána do Vrchlabí, ve kterém ale k podobné akci Sudetoněmecké strany nedošlo.³⁰²

Vývoj v pohraničí byl následně ovlivněn všeobecnou mobilizací, která byla z důvodu nebezpečí hrozící vláky vyhlášena 23. září. Jejím důsledkem byly hromadné útoky z okresu, ke kterým se uchýlovali jak čeští a němečtí antifašisté obávající se postupu Sudetoněmecké strany, tak samotní henleinovci, kteří se chtěli vyhnout vojenské povinnosti.³⁰³ Antifašisté utíkali především do českého vnitrozemí, henleinovci do sousedního Německa, kde zpravidla vstupovali do jednotek Freikorpsu.³⁰⁴ Dny bezprostředně předcházející jednání v Mnichově byly spojené s konflikty na hranicích vyvolávanými právě jeho členy. Ve vrchlabském okrese se jednalo například o konflikt na Rennerových boudách. Došlo zde ke střetu mezi ukřivujícími se německými povstalci a českými vojáky. Těm se podařilo henleinovce obklíčit a zatknout. V důsledku boje, který zásah provázal, ale zemřel jeden český voják.³⁰⁵

O osudu československého pohraničí se definitivně rozhodlo na konferenci v Mnichově. Na základě zde podepsané smlouvy připadlo české pohraničí Německu. Součástí Říše se stal i celý vrchlabský politický okres. Sledovaný region spadal, stejně jako zbylá oblast Krkonoš, do poslední etapy záboru, který byl realizován od 8. do 10. října.³⁰⁶ Vývoj prvorepublikového soužití Čechů a Němců byl tímto ukončen. Mnoho Čechů bezprostředně po obsazení okresu nyní německý region opustilo a uchýlilo se do českého vnitrozemí.

---

³⁰² HOLUB, Ota: *Krkonoše 1938*, s. 48; METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 178.

³⁰³ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 187.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 188.

³⁰⁵ HOLUB, Ota: *Krkonoše 1938*, s. 84.

³⁰⁶ METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté*, s. 198.

Závěr

Meziválečné vztahy českého a německého obyvatelstva žijícího ve vrchlabském regionu prošly v období první československé republiky mnoha proměnami. Práce se zaměřila na nejvýznamnější mezníky, které prvorepublikové soužití obou národností formovaly, a rekonstruovala, jak konkrétně ovlivnily podobu česko-německých vztahů.

Osou studie byla komparace národnostního vývoje ve dvou sídlech soudních okresů. Charakter soužití Čechů a Němců ve Vrchlabí a v Hostinném byl v mnohém podobný, a to i přesto, že počátek sledovaného období byl v Hostinném poznamenán tragickými událostmi, ke kterým došlo 4. března. Při zkoumání této problematiky je nutné si uvědomit, že ve většině měst, ve kterých demonstrace skončily střelbou, se jednalo spíše o souběh nešťastných okolností. Situace ve Vrchlabí se od té v Hostinném příliš nelišila. Pouze se zde včas podařilo předejít výbuchu napětí. Ačkoli jsou události v Hostinném důkazem napjaté národnostní situace, nelze jejich význam přeceňovat. Svou roli zde navíc hrály především faktory sociální.

Následující prvorepubliková léta se z hlediska česko-německých vztahů ve Vrchlabí a v Hostinném příliš nelišila. Ve dvacátých letech měla největší vliv na podobu národnostního soužití v obou městech emancipace české menšiny spočívající zejména v rozvoji školských a sokolských aktivit. Je zřejmé, že se jednalo o velmi citlivou a z německé strany bedlivě sledovanou záležitost. V německých pramenech je této oblasti věnován prostor zejména v tom případě, jestliže způsobovala zhoršení či omezení německých pozic. Sledovány byly především koupě domů, pozemků či úbytek žáků v německých školách. Nejproblematičtějším obdobím pro českou školu či sokolskou jednotu byly první roky jejich existence, což svědčí o tom, že určitou dobu trvalo, než německé prostředí novou reprezentantku české menšiny přijalo za samozřejmou součást života obce. V případě škol je důkazem postupného

úspěšného začlenění do převážně německého prostředí klesající počet útoku namířených proti škole či přítomnost německých žáků na ní.

Potvrdila se domněnka, že výzkum problematiky slavností a sporů českého a německého obyvatelstva má velkou vypovídací hodnotu. Z hlediska česko-německé spolupráce lze za zajímavé zjištění označit tu skutečnost, že se německé obyvatelstvo od třicátých let podílelo na slavení 28. října. Tento fakt svědčí o tom, že dohoda mezi oběma národnostmi byla možná i v době, která je zpravidla chápána jako období napjatého česko-německého soužití a že ačkoli je druhá polovina tohoto desetiletí spojena s podporou státu nepřátelské Sudetoněmecké strany, byly zde skupiny německých obyvatel, které s Čechy spolupracovaly. V rámci pohledu na vývoj německého obyvatelstva je přínosné zejména nastínění německé kultury a zvyků. Podoba jejich slavností dokazuje, že měly velmi specifický ráz. Pro Čechy, kteří žili s Němci v jedné obci, se nutně nemuselo jednat o něco výstředního. Zajímavé by ale bylo sledovat, jak by na Němce pochodující v noci s hořícími pochodněmi nahlíželo české obyvatelstvo vnitrozemí, které se s německou kulturou nedostávalo tak často do kontaktu. Vzhledem k těmto nezodpovězeným otázkám i absenci tématu v regionální literatuře považuji tuto problematiku za směr, kterým by se budoucí bádání mohlo ubírat.

Zajímavé poznatky o podstatě národnostního soužití přinesla i kapitola o sporech českého a německého obyvatelstva. Příčiny nastíněných konfliktů byly ve většině případů malicherné a neobsahovaly zpočátku národnostní podtext. V případě, že došlo k jejich vyhocení, naplno se přesunuly do této roviny. Když chtěla jedna strana tu druhou urazit, nevztahovala se urážka na konkrétní osobu, se kterou byl spor veden, odpor byl rozšířen na celou národnostní skupinu. Za negativní vlastnosti člověka tak nebyl odpovědný jeho charakter, ale příslušnost k danému národu. Tato skutečnost má o to hlubší význam, vezme-li se v potaz, že urážky byly vyřčeny v afektu a člověk tím pádem řekl, co mu připadalo

přirozené. Je zřejmé, že soužití mělo své trhliny a ve většině obcí pravděpodobně platilo rozdělení na my a oni.

I přes tuto skutečnost je překvapivé, jak dlouho zůstaly česko-německé vztahy konsolidované. Po překonání prvních poválečných let spojených s německým separatismem a konflikty plynoucími z rozvoje české menšiny, následovalo relativně klidné období druhé poloviny dvacátých let, které se patrně i v souvislosti se zlepšením vztahů na celostátní úrovni jeví jako nejklidnější doba česko-německých meziválečných vztahů na Vrchlabsku. Slibný vývoj byl následně zastaven hospodářskou krizí, která zapříčinila radikalizaci jak českého, tak německého obyvatelstva. V případě sledovaného regionu nicméně nezpůsobovala větší národnostní konflikty.

Z hlediska vývoje ve třicátých letech se okres řadí k oblastem, ve kterých nebyla situace národnostně vyhrocená po celé desetiletí. Podpora nacistickému Německu či německým negativistickým stranám byla projevoována celá třicátá léta, nedostala se ovšem do roviny masovosti. Široká podpora a příklon většiny německého obyvatelstva k Sudetoněmecké straně se objevuje zejména od roku 1937. V případě Vrchlabí byl určitým zlomem sjezd německého spolku Svazu Němců v Čechách.

I když se prostřednictvím práce podařilo odpovědět na některé otázky, mnoho jich zůstává nezodpovězených. Téma česko-německých vztahů na Vrchlabsku by si zasloužilo více pozornosti spojené se snahou rekonstruovat danou problematiku s co největší mírou objektivitu a to i přesto, že je to vzhledem k charakteru dochovaných pramenů velmi obtížné.

Seznam pramenů a literatury

I. Prameny

a) Archivní prameny:

Státní okresní archiv Trutnov (SOkA Trutnov)

Fond Četnická stanice Vrchlabí (Pamětní kniha 1848–1948)

Fond Obecná škola Vrchlabí (čes.), školní kronika 1919–1930 a 1930–1938

Fond Okresní úřad Vrchlabí

Fond Sokol Hostinné (zápisy ze schůzí)

Kronika obecné školy (čes.) Dolní Branná 1919–1938

Kronika obecné školy (čes.) Dolní Olešnice 1921–1938

Kronika obecné školy (čes.) Heřmanovy Sejfy 1926–1938

Kronika obecné školy (čes.) Kunčice nad Labem 1919–1939 (nefoliováno)

Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937

(dostupné online na adrese <http://vychodoceskearchivy.cz/trutnov/ebadatelna/>)

Pamětní knihy města Hostinné 1918–1927 a 1928–1938

(dostupné online na adrese <http://vychodoceskearchivy.cz/trutnov/ebadatelna/>)

Kroniky v soukromém držení:

Kronika Tělocvičné jednoty "Sokol" ve Vrchlabí 1910–1937

Kronika Sokola v Kunčicích nad Labem 1925–1997

b) Dobový tisk:

Horské prameny (Vrchlabí, rok 1938)

Naše menšiny (Malé Svatoňovice, roky 1922, 1924, 1923, 1925, 1927, 1928, 1929, 1931, 1932, 1933, 1934, 1936, 1938)

Trautenauer Tagblatt (Trutnov, roky 1933, 1936, 1937, 1938)

II. Literatura:

ANDĚL, Tomáš: *Hostinné na starých pohlednicích a fotografiích (Katalog k výstavám z let 1997–1998)*. Praha [199-].

ANDĚL, Tomáš: *Vzpomínky na českou školu a život české menšiny v Hostinném*. Krkonoše, 30, 1997, č. 11, s. 26–27.

ANDĚL, Tomáš: *Za sokolským praporem...* Zpravodaj města Hostinné, 45, 2002, č. 3, s. 9–12.

ANDĚL, Tomáš: *Za sokolským praporem...* Zpravodaj města Hostinné, 45, 2002, č. 4, s. 9–10.

BARTOŠ, Martin: *Česká menšinová škola v Prosečném*. In: Lánov 1355–2000. Jilemnice 2000, s. 138–140.

BENEŠ, Zdeněk – KURAL, Václav: *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*. Praha 2002.

BRÜGEL, Johann Wolfgang: *Češi a Němci 1918–1938*. Praha 2006.

BUREŠOVÁ, Jana: *Význam Sokola pro český národní život v pohraničí v letech první Československé republiky*. In: České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky. Olomouc 2003, s. 245–256.

GAWRECKI, Dan: *Spolek Bund der Deutschen a jeho sjezd ve Vrchlabí v roce 1937*. In: Krkonoše–Podkrkonoší 3, Hradec Králové 1967.

GERSTNER, Miloš: *Vrchlabská menšina a české školství*. Krkonoše, 14, 1981, č. 9, s. 19–21.

GERSTNER, Miloš: *Vzpomínání tentokrát hlavně sokolské*. Krkonoše, 27, 1994, č. 8, s. 24–25.

HOLUB, Ota: *Krkonoše 1938. Vojensko politická situace v Krkonoších a jejich podhůří*. Hradec Králové 1966.

HOLUB, Ota: *Trutnovští hraničáři 1920–1938. Příspěvky k dějinám československé armády*. Trutnov 1995.

- JANOUSEK, Josef: *České menšinové školství ve východním Podkrkonoší (Příspěvek k dějinám českého menšinového školství se zaměřením na školu v Dolní Branné*. In: *Krkonoše–Podkrkonoší 3*, Hradec Králové 1967, s. 126–143.
- KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1929). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1938)*. Praha 2010.
- KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl druhý. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930–1935)*. Praha 2002.
- KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl třetí. O přežití a o život (1936–1938)*. Praha 2003.
- KOPICA, Jiří: *Boj o pohraničí. Demonstrace 4. března v Československu*. Kadaň 2013.
- KUČERA, Jaroslav: *Češi a Němci v Československu 1918–1946. (Zamyšlení nad jejich soužitím a jeho koncem)*. In: *Slovanské historické studie XIX*. Praha 1993, s. 124–147.
- KURAL, Václav: *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918–1938)*. Praha 1993.
- KYOVSKÝ, Karel: *Vrchlabsko. Stručný vlastivědný nástin soudních okresů Vrchlabí a Hostinné*. Mostek 1929.
- LAUBE, Josef: *Naše Podkrkonoší*. Praha 1938.
- LOUDA, Jiří: *Česká menšinová škola ve Vrchlabí*. In: *Sborníček. Příspěvky muzea Podkrkonoší v Trutnově 4*, (Trutnov) 2005, s. 79–89.
- LOUDA, Jiří: *Příspěvky k článku česká menšinová škola ve Vrchlabí (dodatek)*. In: *Sborníček. Příspěvky muzea Podkrkonoší v Trutnově 5*, (Trutnov) 2006, s. 161–165.
- LOUDA, Jiří – ZÁZVORKOVÁ, Blanka: *Vrchlabí*. Praha 2006.
- MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1961–1998*. Rosice u Brna 2000
- METELKA, Jaroslav: *Henleinovci a demokraté. Boj proti fašismu a za obranu republiky v pohraničí severovýchodních Čech 1935–1938*. Trutnov 1970.
- METELKA, Jaroslav: *Osudný podzim 1938 v pohraničí severovýchodních Čech*. Hradec Králové 1973.
- METELKA, Jaroslav: *Osvobození a vznik KSČ na trutnovském okrese. 1917–1921*. Trutnov 1967.
- OLIVOVÁ, Věra: *Dějiny první republiky*. 2. vyd. Praha 2012.
- PAVLÍČEK, Jaromír: *Národní jednota severočeská a její podíl na prosazování českých národních zájmů v národnostně smíšených oblastech (1885–1948)*. In: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*. Olomouc 2003, s. 173–193.

- SEIBT, Ferdinand: *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha 1993.
- SCHELLE, Karel: *Vznik Československé republiky 1918*. Ostrava 2008.
- SINGER, Otto: *Historie Sokola*. Puls. Časopis města Vrchlabí, č. 2, 3, 6, 7.
- TRAPL, Miloš: *České menšinové školství v letech 1918–1938*. In: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*. Olomouc 2003, s. 109–117.
- TRAPL, Miloš: *Československo 1918–1948*. Olomouc 2001.
- VACEK, Jaroslav: *Z historie české školy*. Dolnobranský zpravodaj, 2009, č. 9, 10, 11.
- VAŠATA, Ondřej: *Česká menšina v Mostku*. Zpravodaj obce Mostek, 2010, č. 4, s. 2–4.
- VAŠATA, Ondřej: *Česká menšina ve Špindlerově Mlýně*. Krkonoše – Jizerské hory, 44, 2011, č. 7, s. 46–47.
- VAŠATA, Ondřej: *Česká obecná škola v Chotěvicích*. Krkonoše – Jizerské hory, 40, 2007, č. 2, s. 47.
- VAŠATA, Ondřej: *Obsazení Kunčic a Vrchlabí čs. vojskem 7. prosince 1918*. Krkonoše – Jizerské hory, 45, 2012, č. 12, s. 38–39.
- VAŠATA, Ondřej: *První český spolek v Hostinném. Česká menšina ve městě v letech 1884–1918*. Krkonoše – Jizerské hory, 42, 2009, č. 3, s. 48–49.
- VAŠATA, Ondřej: *Robert Turka. Český menšinový učitel a národnostní pracovník*. Krkonoše – Jizerské hory, 43, 2010, s. 46–47.
- VAŠATA, Ondřej: *70. Výročí otevření české školy v Černém Dole*. Krkonoše – Jizerské hory, 39, 2006, č. 10, s. 16.

Resumé

Diese Arbeit befasst sich mit den Beziehungen zwischen Tschechen und Deutschen im politischen Bezirk Vrchlabí in dem Zeitabschnitt der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Der verfolgte Bezirk war eine Grenzregion, in der vorwiegend die deutsche Bevölkerung lebte. Das Jahr 1918 brachte viele Veränderungen für tschechisch-deutsche Beziehungen. Die Deutschen wurden im neuen Staat eine Minderheit und sie wollten nicht ein Bestandteil der Republik sein. Sie bildeten vier deutsche Provinzen und wollten sich an das Deutschösterreich anschließen. Der Bezirk Vrchlabí fiel in die Provinz Deutschböhmen. Der Separatismus der tschechischen Deutschen wurde aber unterdrückt und der Bezirk wurde von tschechoslowakischen Soldaten und Mitgliedern des Sokols besetzt. Die Deutschen ergaben sich freiwillig.

Der 4. März 1919 war im Bezirk Vrchlabí sehr dramatisch. An diesem Tag fanden im Grenzgebiet die deutschen Demonstrationen statt. In Hostinné hatte die Versammlung eine tragische Beendigung, weil zwei Frauen der deutschen Nationalität erschossen wurden. Es ist nicht sicher, ob die Verantwortung für Verschärfung der Demonstration die deutsche oder die tschechische Seite (konkret tschechische Soldaten) hatte.

Für die zwanziger Jahre ist die Entwicklung der tschechischen Minderheit in diesem Bezirk typisch. Die Tschechen gründeten die Abteilungen des Vereins Národní jednota severočeská (Nationaler Verein von Nordböhmen), die Minderheitsschulen und die Sokol-Einheiten. Die deutsche Mehrheit des Bezirkes war gegen die tschechische Entwicklung und sie legte den Tschechen und ihren Organisationen Hindernisse in den Weg. Die Anfänge dieser Institutionen waren deshalb schwierig.

Die wirtschaftliche Krise war ein Umbruch in den Beziehungen zwischen Tschechen und Deutschen. Das Grenzgebiet der Tschechoslowakei wurde von der Krise schwer betroffen

und die großen wirtschaftlichen Probleme bewirkten die Radikalisierung beider Nationalitäten. Die Krise im Bezirk Vrchlábí war tief und lang.

In den dreißiger Jahren traten in der Region häufig die Streitigkeiten zwischen der tschechischen und der deutschen Bevölkerung auf. Es gab hier auch die Unterstützung Adolf Hitlers oder der negativistischen Parteien, zuerst der DNP (Die Deutsche Nationalpartei) und der DNSAP (Die Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei), seit dem Jahre 1935 der SdP (Die Sudetendeutsche Partei). Die massenhafte Unterstützung der SdP erschien im Bezirk seit dem Jahre 1937. Die Tagung des Vereins Bund der Deutschen in Böhmen in Vrchlábí im Jahre 1937, der größten Organisation der Sudetendeutschen, welche eine Verbindung mit der SdP hatte, stärkte die Position der SdP in der Region. Im Jahre 1938 waren die Beziehungen zwischen Tschechen und Deutschen sehr gespannt. Die Gemeindewahlen im Mai 1938 brachten eine starke Position für Konrad Henlein und seine Partei. Etwa 80 % der Bevölkerung des Bezirkes wählte die SdP und diese Partei beherrschte die Gemeindegeldverwaltung. Auf Grund des Münchner Abkommens wurde der Bezirk Vrchlábí ein Teil des Deutschlands. Die Mehrheit der tschechischen Bevölkerung verließ diese Region.

Přílohy

Fotografie:

Příloha č. 1: Mapa meziválečného politického okresu Vrchlabí. KYOVSKÝ, Karel: *Vrchlabsko. Stručný vlastivědný nástin soudních okresů Vrchlabí a Hostinné*. (Foto autorka)

Příloha č. 2: Mapa politického okresu Vrchlabí znázorňující podíl Čechů žijících v jednotlivých obcích okresu v roce 1930. LAUBE, Josef: *Naše Podkrkonoší*. (Foto autorka)

Příloha č. 3: Náměstí ve Vrchlabí, místo pořádání slavností, manifestací a demonstrací. (Foto autorka)

Příloha č. 4: Náměstí v Hostinném, místo pořádání slavností, manifestací a demonstrací. (Foto autorka)

Příloha č. 5: Dům vrchlabského odboru Národní jednoty severočeské, v letech 1913–1919 sídlo české menšinové školy. (Foto autorka)

Příloha č. 6: Národní dům v Hostinném koupený Národní jednotou severočeskou, centrum českého menšinového života. (Foto autorka)

Příloha č. 7: Vrchlabí, bývalá německá jubilejní škola, od roku 1921 sídlo české menšinové školy. (Foto autorka)

Příloha č. 8: Hostinné, bývalý sirotčinec, od roku 1919 také sídlo české menšinové školy. (Foto autorka)

Příloha č. 9: Kunčice nad Labem, bývalé sídlo české menšinové školy. (Foto autorka)

Příloha č. 10: Dolní Branná, bývalé sídlo české menšinové školy. (Foto autorka)

Příloha č. 11: Rudník, bývalé sídlo české menšinové školy. (Foto autorka)

Příloha č. 12: Vrchlabí, sokolovna a Národní dům postavený roku 1937. (Foto autorka)

Příloha č. 13: Odznak vydaný při příležitosti otevření vrchlabské sokolovny a Národního domu. Soukromý archiv autorky. (Foto autorka)

Příloha č. 14: Vrchlabí, slavnostní otevření sokolovny a Národního domu v roce 1937. SOkA Trutnov, Fond Obecná škola Vrchlabí (čes.), školní kronika 1930–1938. (Foto autorka)

Příloha č. 15: Vrchlabí, oslavy čtyřstého výročí povýšení na město v roce 1933. SOkA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. (Foto autorka)

Příloha č. 16: Vrchlabí, oslavy čtyřstého výročí povýšení na město v roce 1933. SOkA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. (Foto autorka)

Příloha č. 17: Volební plakát Sudetoněmecké strany šířený v okrese před volbami v roce 1935. SOkA Trutnov, fond Okresní úřad Vrchlabí. (Foto autorka)

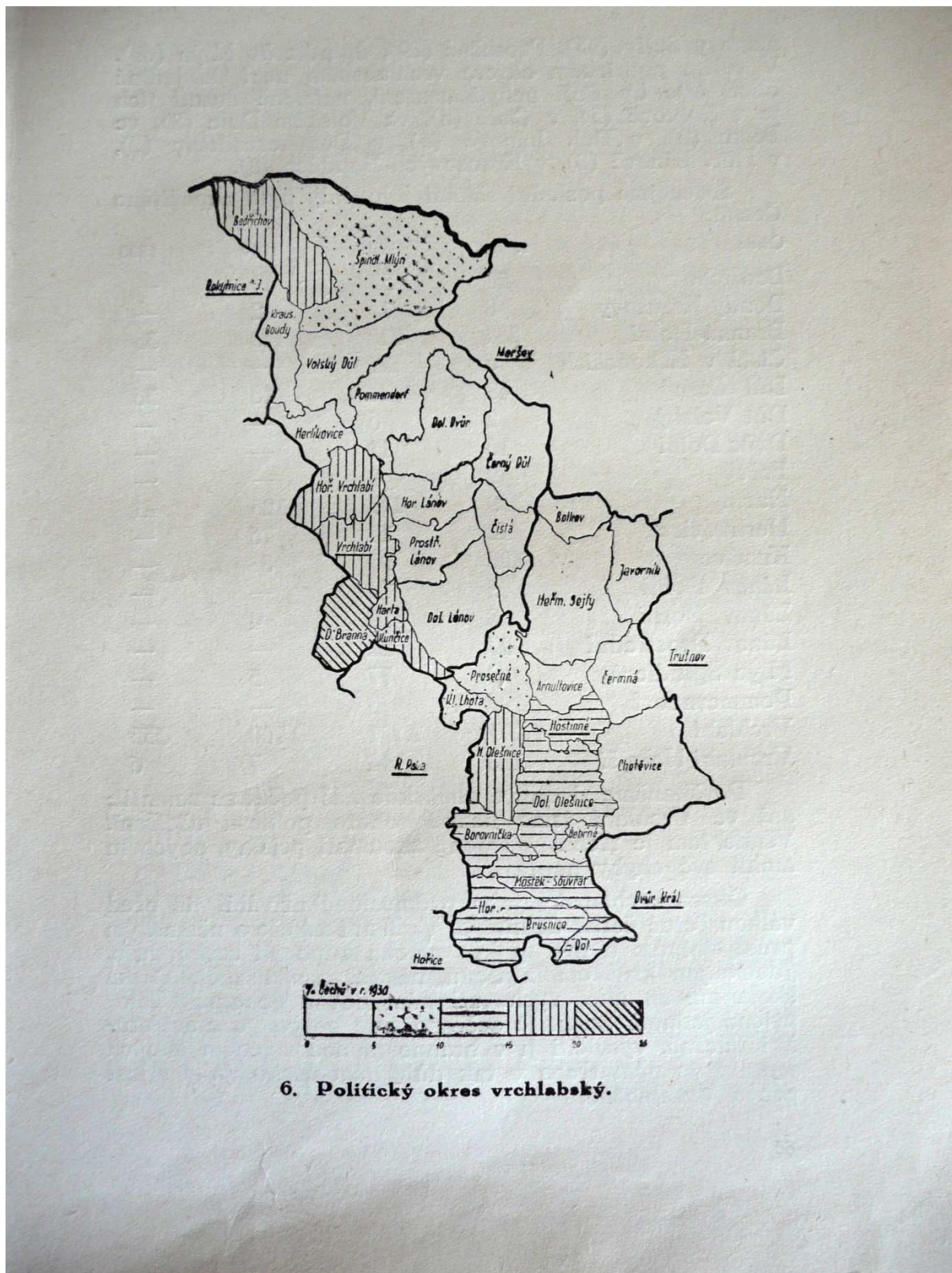
Příloha č. 18: Vrchlabí, sjezd Svazu Němců v Čechách v roce 1937. SOkA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. (Foto autorka)

Příloha č. 19: Vrchlabí, sjezd Svazu Němců v Čechách v roce 1937. SOkA Trutnov, Obecní kronika Vrchlabí 1933–1937. (Foto autorka)

Příloha č. 1: Mapa meziválečného politického okresu Vrchlabí.

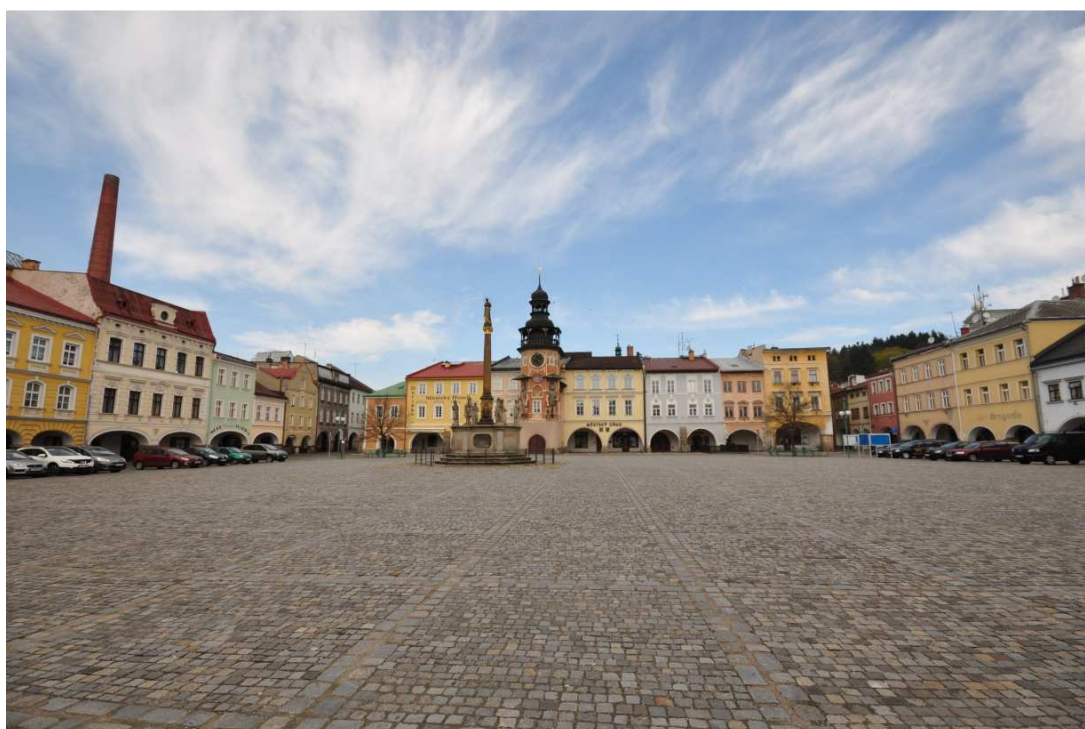

Příloha č. 2: Mapa politického okresu Vrchlabí znázorňující podíl Čechů žijících v jednotlivých obcích okresu v roce 1930.

Příloha č. 3: Náměstí ve Vrchlabí, místo pořádání slavností, manifestací a demonstrací.

Příloha č. 4: Náměstí v Hostinném, místo pořádání slavností, manifestací a demonstrací.

Příloha č. 5: Dům vrchlabského odboru Národní jednoty severočeské, v letech 1913–1919 sídlo české menšinové školy.

Příloha č. 6: Národní dům v Hostinném koupěný Národní jednotou severočeskou, centrum českého menšinového života.

Příloha č. 7: Vrchlabí, bývalá německá jubilejní škola, od roku 1921 sídlo české menšinové školy.

Příloha č. 8: Hostinné, bývalý sirotčinec, od roku 1919 také sídlo české menšinové školy.

Příloha č. 9: Kunčice nad Labem, bývalé sídlo české menšinové školy.

Příloha č. 10: Dolní Branná, bývalé sídlo české menšinové školy. (Foto autorka)

Příloha č. 11: Rudník, bývalé sídlo české menšinové školy.

Příloha č. 12: Vrchlábí, sokolovna a Národní dům postavený roku 1937.

Příloha č. 13: Odznak vydaný při příležitosti otevření vrchlabské sokolovny a Národního domu.

Otvírání sokolovny ve Vrchlabí.

Příloha č. 14: Vrchlabí, slavnostní otevření sokolovny a Národního domu v roce 1937.

Příloha č. 15: Vrchlabí, oslavy čtyřstého výročí povýšení na město v roce 1933.

Příloha č. 16: Vrchlabí, oslavy čtyřstého výročí povýšení na město v roce 1933.

Příloha č. 17: Volební plakát Sudetoněmecké strany šířený v okrese před volbami v roce 1935.

Příloha č. 18: Vrchlabí, sjezd Svazu Němců v Čechách v roce 1937.

Příloha č. 19: Vrchlabí, sjezd Svazu Němců v Čechách v roce 1937.

Anotace

Autorka: Lenka Vejnarová

Fakulta: Filozofická

Katedra: Historie

Název bakalářské práce: Vývoj vztahů českého a německého obyvatelstva v politickém okrese Vrchlabí v letech 1918–1938

Vedoucí práce: PhDr. Karel Podolský

Počet znaků: 135 008

Počet příloh: 19

Počet titulů použité literatury: 44

Klíčová slova: politický okres Vrchlabí, česko-německé vztahy, Vrchlabí, Hostinné, první republika, menšinové školy, Sokol, Sudetoněmecká strana

Charakteristika práce: Na základě pramenů a literatury rekonstruuje práce podobu česko-německého soužití ve vrchlabském regionu v období první československé republiky. Sleduje vývoj, kterým vztahy v meziválečném období prošly. Zabývá se otázkou, v jaké době byly vztahy na dobré úrovni a kdy naopak vyhrocené.